

**DEFENSIE &
VEILIGHEID**

UITVERKOCHT AHOY BIJ NIDV-JUBILEUM

CYBER SECURITY STRATEGIE

LCW, TU DELFT EN F-35

CENT VAN VLIET BLIKT TERUG EN VOORUIT

Ahoy Rotterdam - 20 november 2014

NIDV Symposium & Tentoonstelling

Nederlandse Industrie voor Defensie & Veiligheid

inhoudsopgave

Bezoekersrecord bij NIDV in Ahoy	4
Videoboodschap Minister Hennis	9
KPN topman Joost Farwerck	10
Maritieme School; Aanschaf Reaper	13
Cyber Security Strategie	14
Logistiek Centrum Woensdrecht	18
Defensie Cyber Commando	21
Cyber en bedrijfsleven	22
Eelco Blok over cyber	23
TU Delft innoveert	24
Interview Cent van Vliet	26
F-35 nieuws, eerste vlucht KLu-vlieger	28
Veiligheidsregio Zeeland; Innovatiedag	30
Benoemingen NIDV en Defensie	31
Krijgsmacht koopt Amarok; Reservisten	32
Column Cent van Vliet	33
Colofon en beursagenda	34

André Bosman (VVD-Kamerlid) in de F-35 simulator

Reaper UAV

Amarok pickup

Tien jaar emotie in één foto. Ahoy, 21 november: PvdA-kamerlid Angelien Eijssink (links) en Kristi Mayfield, directeur Europa van Lockheed-Martin, begraven de strijdbijl onder de goedkeurende blik van overste Marten Hendriksma, hoofd van het F-35 Transitieteam. Of hij verheugt zich gewoon in de aanblik van twee charmante dames, kan ook. (Foto: Jelle Zijlstra)

Forumgesprek met De Kruif, Bik en Schnitger werd geleid door De Vries.

Onbemand is niet onbemind op 25^e NIDV-jaarcongres

Met een zilveren randje

Terwijl op het NIDV-symposium de mens centraal stond, waren het op de tentoonstelling vooral vliegtuigen zonder man of vrouw in de cockpit wat de klok sloeg. En onbemand is zeker niet onbemind. Een luchtmachtgeneraal b.d. vatte het bondig samen: “Een mix van beide, dat is het beste voor onze krijgsmacht.”

Tekst: Riekelt Pasterkamp (TekstPast)
Foto's: Jelle Zijlstra en Bert Hunink

Op de dag dat minister Hennis-Plasschaert van Defensie de aankoop van vier MQ-9 Reapers bekendmaakte, liep Ahoy in Rotterdam vol met militairen, politici en topmensen van bedrijven uit de defensie- en veiligheidssector. Kapitein-luitenant ter zee Marc de Matris, voorzitter van de KVMO, twitterde: “Veel defensiecollega's in uniform aanwezig bij NIDV-symposium. Moeten we dagelijks doen.”

Het jaarlijkse symposium van de stichting Nederlandse Industrie voor Defensie en Veiligheid (NIDV) was er op donderdag 21 november een met een zilveren randje. Voor de 25^e keer stond het complete veiligheidsdomein op de mat: ruim 130 bedrijven en meer dan 3000 bezoekers maakten de grootste veiligheidsbeurs van Nederland tot een succes.

Intensieve samenwerking

“Samen investeren in veiligheid en ontwikkeling” was dit keer het aansprekende thema. Door de bezuinigingen is meer dan ooit intensieve samenwerking nodig tussen overheden onderling (krijgsmacht en politie bijvoorbeeld), bedrijven en kennisinstellingen. Goed voorbeeld gaven de commandant landstrijdkrachten, luitenant-generaal Mart de Kruif, de commandant luchtmacht, luitenant-generaal Sander Schnitger en plaatsvervangend korpschef van de Nationale Politie, Ruud Bik. Op het podium vertelden ze wat van elkaar kunnen leren.

Zo moet de krijgsmacht helpen om politieagenten fysiek en mentaal sterker te maken, vindt Bik. “De Koninklijke Militaire Academie doet dat goed. Ik zou graag zien dat we de opleiding samen doen. We hebben jaarlijks 15.000

agenten in opleiding. De lessen van Defensie kunnen we goed gebruiken.” Op zijn beurt zag generaal De Kruif het midden in de maatschappij staan van politiemensen als een positief punt. “Agenten komen dagelijks met de mensen in aanraking. Daar kunnen wij weer een hoop van opsteken.”

Haagse Top

Overigens moet het al snel tot samenwerking komen. Eind maart 2014 wordt in Den Haag de Nuclear Security Summit gehouden, een wereldtop over de beveiliging van nucleair materiaal en hoe te voorkomen dat er aanvallen mee worden gepleegd. Maar liefst 58 wereldleiders, waaronder de Amerikaanse president Obama en de Russische premier Poetin, zijn aanwezig. Er komen 5000 delegatieleden en 3000 journalisten naar Den Haag. “De hele wereld kijkt mee”, aldus Bik. In tien dagen draaien politie- en veiligheidsdiensten 36.000 diensten. Het commando- en controlemodel van Defensie is leidend bij de operatie. W. Knol van de politie Friesland bekeek tijdens de NIDV-tentoonstelling in de stand van het Duitse bedrijf Dynamit Nobel Defence meteen maar even een lichtgewicht granaatwerper. Glimlachend: “Ik hoop niet dat het ooit nodig is, maar we zijn voorbereid.”

“Komend jaar is cruciaal voor de Europese Defensie. De landen van de EU zullen meer verantwoordelijkheid moeten nemen voor de veiligheid in de wereld. Samenwerking is daarbij essentieel en wat dat betreft is Nederland kampioen”, aldus Claude-France Arnould, voorzitter van het Europese Defensie Agentschap (EDA), in haar toespraak.

Wegens verblijf in het buitenland was defensie minister Hennis-Plasschaert niet aanwezig in Rotterdam. Wel richtte ze zich in een videoboodschap tot de zaal: “Het jaarcongres van de NIDV is een vaste waarde in de uitwisseling van kennis en ervaring tussen Defensie en het bedrijfsleven. En ik acht dat cruciaal.” Hennis noemde de leden van de NIDV een belangrijke motor van technologische vooruitgang.

Bijzondere fiets

Vanwege de behoefte van de krijgsmacht aan nieuwe wielvoertuigen waren alle bekende producenten van terrein- en vrachtwagens present met hun voertuigen. Bij IVECO Defence Vehicles Benelux kreeg Defensie de sleutels van twee gloednieuwe Trakker Hi-Land 8x8 voertuigen voor het ISK en ASK. Prijskaartje: 500.000 euro.

De zwaargepantserde Toyota Landcruiser 200 van het Duitse bedrijf Armoured Speciality Cars heeft Defensie niet direct op het oog, maar verschillende officieren lieten de loodzware deuren van het voertuig graag voor zich openen. “Bijna net zo veilig als een tank”, aldus een kolonel van de landmacht. Het bedrijf heeft in Afghanistan eigen workshops op Camp Warehouse in Kabul en Camp Marmal in Mazar. Handig om te weten.

Nieuwtjes waren er natuurlijk ook. Veel bekijks trok de elektrische mountainbike Trefecta. Deze door het ingenieursbureau ADSE uit Hoofddorp ontwikkelde tweewieler weegt inclusief accu's maar 39 kilo, terwijl de tweewieler 160 kilo kan dragen. Een topsnelheid van 80 kilometer per uur ligt binnen bereik. ADSE zegt met

Aandachtig
gehoor in
volle zaal.

het ministerie van Defensie in gesprek te zijn over inzet van de Trefecta in onherbergzaam gebied. Er is ook een wendbare stadsversie voor de politie, die veel belangstelling trekt.

Honden

Kat in een vreemd pakhuis leek Het Twickelerveld, maar de speurhondengeleiders verdienen zeker een plek op het veiligheidsveld. De organisatie werd in 2005 opgericht door Martin Lipsius, hondengeleider en bomverkenner bij de Koninklijke Luchtmacht. Zijn commerciële organisatie opereert inmiddels vanuit drie vestigingen: Schiphol en de vliegvelden van Rotterdam en Eindhoven.

veiliger”, aldus de scholiere. Het pad, dat op de beursvloer lag, is een van de ideeën voor een slimme wereld, aldus IBM.

Glas heffen

De NIDV-beurs is altijd goed voor het feestelijk vastleggen van samenwerking of het tekenen van contracten. Iedereen is er immers bij om te zien en te horen welke deal er is gesloten en daarna het glas te heffen. De commandant Luchtstrijdkrachten, luitenant-generaal Schnitger tekende een overeenkomst met het Nederlandse bedrijf AAR Aircraft Component Services uit Hoofddorp, terwijl de commandant van het Logistiek

waardige technologie van het NLR voor maximalisering van beschikbaarheid en minimalisering van kosten op het gebied van instandhouding van wapensystemen. De nieuwe afdeling Programma Management die op 9 december 2013 bij het LCW werd opgericht en die straks verantwoordelijk is voor een doelgerichte en doelmatige instandhouding van alle (wapen)systemen van de Koninklijke Luchtmacht, zal hiertoe worden ondersteund door het NLR.

Wereld

De officiële beslissing van Defensie om vier Reapers te kopen, gonsde de hele dag door de hallen van Ahoy. De

Goed besluit, reageerde luitenant-generaal b.d. Jouke Eikelboom. “Onbemande toestellen kopen, maar ook de F-35 aanschaffen. Een mix van beide is het beste voor onze krijgsmacht.” Generaal Schnitger zei dat eerder op de dag ook, al waarschuwde hij wel voor een toevloed aan informatie. “Met de nieuwe UAV’s en straks de F-35’s krijgen we een gigantische toevloed aan informatie. We moeten nu een plan gaan uitwerken hoe daarmee om te gaan.”

Eikelboom, oud-F-16-vlieger, is tegenwoordig CEO van het European Network for Cyber Security (ENCS). Hij legt uit: “Bedenk wat er gebeurt als vitale systemen als gas, licht en water dagenlang uitvallen. Of worden uitgezet.”

Generaal-majoor Peter Dohmen (DMO) en v.l.n.r. Henk de Groot (ADSE), Michiel van der Maat (Fokker) en Michel Peters (NLR) ondertekenden een kennisconvenant.

“Europese samenwerking is noodzaak”, aldus EDA-topvrouw Claude-France Arnould.

Veel onbemande systemen onder de NIDV-leden. AeroVironment, DelftDynamics en Schiebel presenteerden hun nieuwste apparaten. SkyCam Technologies en SkyVision Drone Technology leggen zich toe op observaties vanuit de lucht. SkyVision presenteerde op de beurs een Volkswagen Crafter die dienst doet als commandoruimte en opslagruimte voor vijf drones. Een drone kan twee camera’s meenemen, zodat kan worden geschakeld tussen dag- en thermische beelden, zonder te landen.

IBM liet schoolkinderen brainstormen over maatschappelijke uitdagingen. Uit de vele ideeën die dat opleverde, koos IBM het idee van de 10-jarige Aurora om oversteken veiliger te maken: het oplichtende zebepad. “Een stuk

Centrum Woensdrecht (LCW), commodore Eric Schevenhoven een letter of intent tekende met Thales en het Nationaal Lucht- en Ruimtevaartlaboratorium (NLR). Dit alles met als doel om de instandhoudingskosten betaalbaar te houden voor Defensie en een hogere inzetbaarheid te bewerkstelligen van de vliegtuigen en helikopters van de luchtmacht.

De Koninklijke Luchtmacht en het NLR zijn al jaren strategische partners op het gebied van kennis- en technologieontwikkeling, kennisgebruik en kennisborging met betrekking tot lucht- en ruimteoptreden. Het doel van de intentieovereenkomst die afgesloten is tussen het LCW en het NLR, is de inzet van diepgaande kennis en hoog-

Reaper is een onbemand vliegtuig dat 24 uur per dag, vrijwel overal ter wereld, kan worden ingezet. Slechts een deel van het personeel hoeft in een inzetgebied aanwezig te zijn. Defensie koopt de onbemande vliegtuigen van de plank voor een prijs van maximaal 250 miljoen euro. Eind 2017 is het systeem volledig bij de krijgsmacht ingestroomd.

De Reaper was het enige UAV-systeem dat aan de eisen van Defensie voldeed, zoals de duur van de vluchten van het toestel, de vliegsnelheid en de nauwkeurigheid waarmee het systeem waarneemt. Daarnaast moet de verzamelde informatie ononderbroken en vrijwel onmiddellijk naar het grondstation kunnen worden gestuurd.

Eerder op de dag zei topman Joost Farwerck, topman van KPN, dat cyber de vijfde dimensie is naast land, zee, lucht en ruimte.

Miss F-35

In veel van die vijf dimensies opereert straks de F-35. Fokker en de Amerikaanse bouwer Lockheed Martin hadden een prominente plek op de beurs. ’s Middags werd samen met vertegenwoordigers van het NIFARP het glas geheven op het besluit van een ruime meerderheid in de Tweede Kamer om het regeringsvoorstel te steunen om ten minste 37 F-35’s aan te schaffen. Kristi A. Mayfield, directeur International Business Development Europa van Lockheed, somde daarbij de jarenlange

samenwerking tussen Lockheed en Nederland op: T-33 Shooting Star, F-104 Starfighter, P-3 Orion, C-130 Hercules, F-16 Fighting Falcon en dus nu de F-35 Lightning II. *"It served the industry well."*

PvdA-kamerlid Angelien Eijnsink zei blij te zijn dat wat betreft de F-35 de kogel door de kerk is. Wel gaf ze aan vinger aan de pols te houden als het gaat om de werkgelegenheid in Nederland. "Het project moet extra banen opleveren in ons land."

Samen met oud-staatssecretaris van Defensie Jack de Vries liet Eijnsink zich fotograferen bij het F-35-model van Jolmer Tilstra. De Fries wist eigenlijk niet dat hij 'miss F-35' voor zich had. Tilstra kondigde aan dat zijn model van de F-001 in het voorjaar van 2014 het luchtruim zal kiezen. "Waarschijnlijk vanaf de vliegbasis Leeuwarden of een plek midden in het land." In 2019 moeten de echte Nederlandse toestellen daadwerkelijk boven het Hollandse polderlandschap te zien zijn.

F-35 Simulator

Vliegen met de F-35 is helemaal niet zo ingewikkeld, vertelde F-35-trainer Peter (36) in Rotterdam. Hij had het in twee dagen onder de knie, maar heeft dan ook 14 jaar ervaring in een F-16. "Dat helpt. Maar de besturing van dit toestel is voor ervaren vliegers zo gebruiksvriendelijk dat je bijna geen handleiding nodig hebt." Peter is een van de geselecteerde Nederlandse vliegers die in de simulator oefent. En die simulator was even in Rotterdam. Iedereen die dat wilde, kon plaatsnemen.

De vlieger demonstreerde aan een verslaggever van een landelijke krant het neerhalen van een vijandelijk toestel

De elektrische mountainbike van Trefecta trekt veel belangstelling van krijgsmacht en politie.

in de simulator. Dankzij hightech sensoren en zogeheten stealthtechnologie kan het toestel al op tientallen kilometers anderen zien zonder zelf ontdekt te worden. "Zie je dat afweergeschut? In een F-16 zou ik allang zijn ontdekt en was er een raket op mij afgevuurd. Nu niet", zegt hij. De computer analyseert razendsnel dat het om de vijanden moet gaan en geeft aan wat de beste positie is om een toestel uit de lucht te schieten. Een druk op de rode vuurknop en daar schiet een luchtdoelraket voor de cockpit langs. Een camera volgt het projectiel kilometer voor kilometer. De zwaar beschadigde straaljager dwarrelt als een herfstblaadje naar beneden. "Nu weet de vijand dat er iemand in hun luchtruim is, maar ze hebben geen idee waar. Wel zo'n veilig idee."

Videoboodschap minister van Defensie

‘Motor van vooruitgang’

De minister van Defensie, drs. Jeanine Hennis-Plasschaert, kon wegens buitenlandse verplichtingen het NIDV-symposium niet persoonlijk bijwonen. In een videoboodschap benadrukte zij het belang van innovatie en duurzame samenwerking in de gouden driehoek van overheid, bedrijfsleven en kennisinstituten. Hieronder de letterlijke weergave van haar toespraak.

"Allereerst van harte gefeliciteerd met het 25ste symposium van de NIDV! Uw jaarcongres in Ahoy Rotterdam is een vaste waarde in de uitwisseling van kennis en ervaring tussen Defensie en het bedrijfsleven. En ik acht dat cruciaal. In het belang van Nederland... Samen willen Investeren in Veiligheid en Ontwikkeling.

Over de hele wereld werken Nederlandse militairen in - kleine en grote - internationale missies aan onze vrijheid, onze veiligheid en onze welvaart en net zo belangrijk: ten behoeve van onze nationale veiligheid. En dames en heren, laat één ding duidelijk zijn: zonder stabiliteit en veiligheid, geen handel. Met andere woorden: de krijgsmacht behartigt niet alleen humanitaire, maar ook economische belangen."

Motor vooruitgang

Investeren in innovatie is overigens ook van cruciaal belang voor de Nederlandse internationale concurrentiepositie. Het World Economic Forum gaf het onlangs nog aan: Willen wij als Nederland voorop blijven lopen, dan zullen we moeten investeren in innovatie en techniek! Juist u, de defensie- en veiligheidsindustrie, bent een belangrijke motor van technologische vooruitgang. Die motor moeten we dan wel benzine geven! We moeten daarom de handen ineenslaan. Duurzame samenwerking in de Gouden Driehoek van kennis, ondernemerschap en Defensie! Het is een win-win situatie voor ons allemaal. En we maken meters. Zo ondertekent Defensie vandaag drie (!) contracten met de industrie, waaronder een contract voor het radaronderhoud van de F-16, maar

ook een contract voor het programma-management van wapensystemen. Op die manier delen we kennis en ervaring, besparen we kosten en stimuleren we innovatie. Uiteraard sta ik open voor meer mogelijkheden! En zeker als dat Defensie helpt om zijn doelen te bereiken.

Reservisten

In dezen vind ik trouwens ook de inzet van reservisten van belang. Reservisten zijn twice-a-citizen: met één been in de burgermaatschappij, met het andere in de krijgsmacht. En reservisten kunnen met hun unieke kennis en expertise een brug slaan tussen Defensie en u, het bedrijfsleven.

Een krachtige krijgsmacht in stand houden, gaat niet vanzelf. Het vereist permanente inspanning en een besef van de waarde van Defensie. In de politiek en in de samenleving. En ik zie daarin duidelijk ook een rol voor u, de Nederlandse Industrie voor Defensie en Veiligheid. Het is immers ook in uw belang als de waarde van Defensie breed wordt gezien. Ik nodig u dan ook uit uw stem in dezen krachtig te laten horen. Het pleidooi van de NIDV om Defensie in Nederland te beschouwen als een belangrijke bijdrage aan onze kenniseconomie is in ieder geval een goed begin.

Ik zie uit naar uw volgende stap om bij te dragen aan het draagvlak voor Defensie...in onze samenleving. In het belang van onze vrijheid, veiligheid en welvaart. Ik wens u een inspirerend congres!", aldus minister Hennis.

KPN Critical Communications

Speech Joost Farwerck NIDV Symposium, Rotterdam, 21 november 2013

Maar dat we ook voor Defensie van grote betekenis zijn... dat behoefde toch wel een nadere toelichting. Nu weet ik dat onzichtbaarheid binnen Defensie soms een groot goed is, maar u begrijpt dat ik vandaag juist de zichtbaarheid van KPN wil benadrukken.

Dames en heren,

De wereld verandert razendsnel. Ik beseft dat ik daarmee een open deur intrap. Maar clichés hebben de eigenschap dat ze kloppen. En dus is het *waar* dat de wereld razendsnel verandert. Kijk naar verhoudingen in de wereld. De rol en invloed van de Verenigde Staten verandert. Ze trekken zich terug uit sommige regio's. De militaire presentie op het Europese continent is sterk afgenomen. Daarmee groeit de eigen verantwoordelijkheid van Europa. Er ontstaan nieuwe politieke en geopolitieke verhoudingen. Nieuwe economische grootmachten manifesteren zich. Kijk naar India, Rusland, Brazilië en natuurlijk China, een land dat zijn politieke, diploma-

tieke en militaire macht steeds meer etaleert.

Nu de VS zich heroriënteren, zal Europa de toevoerlijnen voor de export, energie en grondstoffen steeds meer zelf moeten veiligstellen. Die veranderingen hebben zeker op Nederland – exportland bij uitstek – een grote impact. Het is dus zaak om militair en diplomatiek in die capaciteiten te investeren.

En zoals de verhoudingen in de wereld veranderen, verandert ook onze afhankelijkheid van ICT. Een afhankelijkheid die steeds groter wordt. De moderne samenleving *drijft* op ICT, op internet en diensten die daaraan gekoppeld zijn. Het is dus meer dan logisch dat de NCTV de Nederlandse ICT-infrastructuur als vitaal, en dus als onmisbaar heeft gedefinieerd.

Wil van Gemert, de directeur Cyber Security van hetzelfde NCTV, was laatst bij ons en beschreef mooi hoe vitaal cyber security is.

De vier elementen grond, water, lucht en ruimte zijn door de mensen ontdekt en de mensen hebben zich hierbij ook gericht op defensie in ieder domein. Daar is nu een 5^e domein bijgekomen, het cyberdomein. Een domein dat we zelf hebben gecreëerd. Een domein dat

ongekende mogelijkheden voor innovatie, economische ontwikkeling en groeiende welvaart biedt.

Maar tegelijkertijd plaatst cyber de veiligheid en privacy in een volledig ander daglicht. Hoe gaan we om met dit relatief nieuwe, grenzeloze fenomeen? Waar liggen de risico's, de dreigingen en gevaren? Maar vooral ook: waar liggen de mogelijkheden? Hoe kunnen we in onze samenleving, onze *mondiale* samenleving, optimaal van dit 5^e domein gebruikmaken?

Het is de grote discrepantie van cyber, van ICT: enerzijds heeft het *alles* in zich om de wereld beter, efficiënter en veiliger te maken. Anderzijds is het de kwetsbaarheid van ICT die kwaadwillenden de mogelijkheden in handen geeft om diezelfde ICT te misbruiken. Kwaadwillenden, of het nou staten zijn, criminelen of gewone hackers, die de mazen in het digitale net *zoeken* en vinden. Die moedwillig systemen hacken en lamleggen of banken bestoken met DDos-aanvallen. Die ook het militaire domein allang hebben gevonden en zo een bedreiging kunnen vormen voor de nationale en internationale veiligheid.

Je zou kunnen concluderen dat de wereld er niet veiliger op wordt, dat de cybercriminelen ons altijd een stap voor zullen zijn. Als we ons daar bij zouden neerleggen, lijkt de wereld inderdaad hopeloos aan het cybergeweld overgeleverd. Zeker wanneer de pijlen op onze veiligheid zijn gericht.

Zeker als de internationale verhoudingen veranderen. Zeker ook als je bedenkt dat de defensiebudgetten in Nederland en andere Europese landen worden teruggeschroefd, terwijl ze er *buiten* Europa juist *meer* geld aan uitgeven.

Maar misschien kan juist ICT ondanks slinkende budgetten en dalende investeringen een cruciale bijdrage aan de nationale en internationale veiligheid leveren.

Minister Opstelten gaf 2 jaar geleden tijdens het NIDV Symposium al aan dat indien wij zoeken naar *innovatieve oplossingen* in het ICT domein, we voor minder geld een veiliger Nederland kunnen maken. Ik ben er ook van overtuigd dat we in Nederland met ICT *echt* het verschil kunnen maken.

Dat vereist nauwe samenwerking. Een integrale aanpak. Op nationaal, maar ook op internationaal niveau.

Daarmee ben ik bij het onderwerp beland dat heel mooi aansluit bij het thema van dit symposium: **'Samen investeren in veiligheid en ontwikkeling'**. Ik denk dat iedereen in deze zaal zal beamen dat je alleen in gezamenlijkheid dingen voor elkaar kunt krijgen, *zeker* waar het de veiligheid betreft.

Het is mooi om te zien dat Defensie en civiele veiligheidspartners in de keten steeds meer, steeds vaker samenwerken. Het draait om het bundelen van kennis en ervaring, informatie delen en gebruikmaken van elkaars specifieke kwaliteiten. De Landelijke Meldkamerorganisatie -waar alle meldkamers in worden ondergebracht- is daar een mooi voorbeeld van. Defensie, politie, brandweer en ambulancediensten; ze hebben allemaal hetzelfde doel voor ogen dat alleen met moderne, geavanceerde ICT-diensten verwezenlijkt kan worden. Samenwerking is één, een goede ICT-infrastructuur is het ander. Want *als* je goed en efficiënt wilt samenwerken is het essentieel dat de juiste informatie snel bij de juiste persoon op de juiste plek terechtkomt. **Simple gezegd: verschillende eenheden, van welk onderdeel**

dan ook, moeten probleemloos, snel en efficiënt gegevens kunnen uitwisselen en met elkaar kunnen communiceren. Of dat nu geografische informatie is, defensie- of politiegegevens zijn, of informatie die van sociale media komt.

Dit zogeheten “ge-netwerkt” optreden, zal in de toekomst steeds belangrijker worden. Informatievoorsprong is van levensbelang. Het ligt voor de hand dat de relatief kleine Nederlands krijgsmacht met schaarse middelen gebaat is bij “ge-netwerkt” optreden en dat doet de krijgsmacht dan ook al lang op operationeel niveau. Bij KPN we *practise what we preach*. Bij kritische communicatieprojecten brengen we het “ge-netwerkt” optreden ook zelf in de praktijk.

Als er dit jaar één kritisch communicatieproject in Nederland was, waarmee KPN zich wist te onderscheiden, dan was het de Kroningsdag. Een enorme operatie, die een maandenlange voorbereiding vergde, en waarbij alles draaide om samenwerking. KPN formeerde een speciaal team met alle relevante KPN-onderdelen met specifieke kennis en capaciteiten. We plaatsten, naast ons bestaande C2000-netwerk, een extra C3000-netwerk. We plaatsten extra masten voor het mobiele verkeer, voor politie, voor Defensie voor de NOS, maar natuurlijk ook voor de consument. We leverden 1600 extra portofoons. We legden veel extra verbindingen aan.

We telden die dag bijna 14 miljoen telefoongesprekken, zo’n 14-en-een-half miljoen sms’jes. 800 112-gesprekken per uur. Een dataverbruik van 25 terabyte, maar liefst 3 keer meer dan op Koninginnedag 2012. Dat zijn indrukwekkende getallen, maar minstens zo indrukwekkend zijn de beelden. Aan het eind van mijn verhaal laat ik u een korte compilatie van de documentaire zien die hierover gemaakt is. Op YouTube kunt u de volledige versie bekijken.

Ons onderdeel KPN Critical Communications – de naam zegt het al – is gespecialiseerd in kritische communicatie en werkt intensief samen met onze Cyber Security Unit. Een combinatie die zorgt voor slagkracht en die cruciale diensten levert, monitort en onderhoudt voor het gehele veiligheidsdomein.

We hebben daarvoor de techniek, de expertise en de ervaring in huis om die diensten veilig en betrouwbaar te laten draaien. En waar we ons in Nederland van alle andere bedrijven onderscheiden is onze infrastructuur. Of beter nog: de combinatie van ons vaste en mobiele netwerk en de combinatie van telecom en IT.

Dat maakt ons in Nederland uniek. KPN is dus al actief binnen het veiligheidsdomein, maar ik ben

ervan overtuigd dat we als marktpartij nog veel meer voor Defensie kunnen betekenen; dat we Defensie pasklare oplossingen kunnen bieden; dat we de nationale krijgsmacht kunnen ontzorgen. Dat zal u – zeker ook in het licht van de ingrijpende bezuinigingen – als muziek in de oren klinken. ICT is daarvoor de *enabler*.

Maar naast organisatie is ook een investering in technische kennis en kunde van groot belang. KPN werkt volop aan diensten die voor het veiligheidsdomein van toegevoegde waarde zijn als het gaat om voorkomen, detecteren en aanpakken van cybercriminaliteit. U kunt denken aan de geavanceerde anti-DDos-oplossingen, detectie systemen, beveiliging, monitoring. Maar het gaat vooral om de mensen, onze teams in ons Security operations center dat pro-actief reageert op cyberaanvallen en -bedreigingen. Het motto is daarbij continu leren, ook van fouten die we onvermijdelijk maken en zullen blijven maken.

We moeten hier gezamenlijk verder: allen moeten investeren, KPN doet dat ook, met het oog op een langjarige inspanning. Daar zijn partnerships voor nodig, commitments, de handen ineen slaan. KPN wil daarin volop meedoen en hoopt dat ook de overheid die langjarige commitments wil aangaan.

De trend in onmiskenbaar; de samenwerking tussen commerciële bedrijven en cruciale overheidsonderdelen, zoals Defensie, wordt steeds intensiever. Een trend die zich dus makkelijk laat verklaren, simpelweg omdat de afhankelijkheid, de onmisbaarheid van ICT groeit en in de toekomst alleen maar groter zal worden. Daarmee groeit ook de onlosmakelijkheid met veiligheid. We weten elkaar steeds beter, steeds makkelijker te vinden. Daardoor ontstaan andere verhoudingen tussen opdrachtgever en uitvoerder, waarbij het wederzijdse respect – uiteraard – de basis vormt. Respect ook voor elkaars domeinen. Gebruikmaken van elkaars kwaliteiten en, als het moet, in elkaars haarvaten zitten. Dat vergt langdurige commitments. KPN doet dat al meer dan honderd jaar. En wil daarmee in Nederland verder. Wij hopen dat samen met Defensie en Veiligheidsbestuur van Nederland te doen.

Dames en heren,

Ik sluit graag af met de verkorte versie van de Kroningsdag-documentaire. Een mooie dag waarop de communicatielijnen klopten, de veiligheid geborgd was en de treinen reden.

De film toont kort wat KPN voor de samenleving betekent. Dat KPN een onmisbare, cruciale schakel is in de moderne, door ICT-gedreven samenleving. Het is onze zichtbare onzichtbaarheid waar we in uitblinken.

Dank u voor uw aandacht!

Vice-admiraal Matthieu Borsboom en zijn Belgische collega, divisieadmiraal Michel Hofman, onthullen een plaquette. Foto: John van Helvert.

Maritiem kenniscentrum Den Helder

Op het marinehaventerrein in Den Helder is op 22 november de Nederlands-Belgische Operationele School geopend. Dit binationale kenniscentrum verzorgt jaarlijks 170 verschillende maritieme opleidingen voor 2.500 tot 3.000 militairen uit binnen- en buitenland.

De school biedt veel moderne faciliteiten, waaronder een grote multifunctionele ruimte. Cursisten kunnen daar op de vloer tactische scenario’s uitwerken of de ruimte gebruiken als auditorium voor het nabespreken van oefeningen. Het vertrek inrichten als een heus commandocentrum behoort ook tot de mogelijkheden. Met alle geavanceerde informatie- en communicatiemiddelen is deze Joint Operations Room gelijk aan die op een amfibisch transportschip zoals Zr. Ms. Johan de Witt. Over

enige tijd krijgt de school ook een aantal simulators van diverse typen Nederlandse en Belgische marineschepen.

Naast Nederland en België, leveren ook Duitsland en het Verenigd Koninkrijk een deel van de bijna 140 instructeurs. De cursisten komen onder anderen uit Australië, Canada, Indonesië, Noorwegen en de Verenigde Staten. Zij krijgen les samen met het Nederlands en Belgisch marinepersoneel in opleiding.

Defensie koopt vier Reapers

Defensie verzamelt vanaf eind 2016 vanuit de lucht informatie met de General Atomics MQ-9 Reaper. De aanschaf van één systeem, bestaande uit vier toestellen en een grondstation, is door minister Jeanine Hennis-Plasschaert op 21 november bekend gemaakt.

De Reaper is een onbemand vliegtuig dat 24 uur per dag, vrijwel overal ter wereld, kan worden ingezet. Defensie koopt het onbemande vliegtuig van de plank. Eind 2017 is het systeem volledig ingestroomd. Nederland heeft al de beschikking over kleinere onbemande systemen, zoals de Raven en de ScanEagle. In 2011 kondigde Defensie aan ook een Medium Altitude Long Endurance Unmanned Aerial Vehicle (MALE UAV) te willen kopen. Defensie zet de onbewapende Reaper in voor het verzamelen van informatie in uitzendgebieden. Commandanten kunnen met deze informatie operaties plannen en bijsturen. In eigen land gebruikt Defensie de onbemande systemen voor ondersteuning van de civiele autoriteiten.

Samenwerking

De Reaper was het enige UAV-systeem dat aan de eisen van Defensie voldeed, zoals de duur van de vluchten van het toestel, de vliegsnelheid en de nauwkeurigheid

waarmee het systeem waarneemt. Daarnaast moet de verzamelde informatie ononderbroken en vrijwel onmiddellijk (near real time) naar het grondstation kunnen worden gestuurd.

De komende jaren blijkt of er mogelijkheden bestaan voor samenwerking met industrie en kennisinstututen en op internationaal niveau op het gebied van opleiding, training, onderhoud en logistiek van onbemande systemen. In internationaal verband is hiervoor een startschot gegeven tijdens een bijeenkomst van ministers van Defensie van het Europese Defensie Agentschap (EDA). Zeven lidstaten, waaronder Nederland, ondertekenden op 19 november een Letter of Intent voor het uitwisselen van informatie en het in kaart brengen van de mogelijkheden voor samenwerking bij het gebruik van onbemande systemen.

Nationale Cyber Security Strategie 2: publiek private participatie

Cyberaanvallen ook op Nederland

De Nederlandse defensie-industrie heeft steeds vaker te maken met cyberaanvallen. Dat blijkt uit het 'Cyber Security Beeld Nederland 3' en gesprekken die het Financieel Dagblad heeft gevoerd met de defensie-industrie, waaronder diverse NIDV-leden. Volgens kolonel Hans Folmer van de Cyber Taskforce Defensie zullen het aantal cyberaanvallen en digitale spionage verder toenemen. De nieuwe 'Nationale Cyber Security Strategie 2' van minister Ivo Opstelten van Veiligheid en Justitie heeft de ambitie het tij te keren en Nederland leidend te maken op het gebied van cybersecurity. "De lat ligt hoog."

**Tekst: Martin
Bobeldijk
(Turnaround)**

In juli 2013 heeft Opstelten het derde 'Cyber Security Beeld Nederland' (CSBN3) gepubliceerd. Deze scan van de twaalf voorgaande maanden geeft een aantal belangrijke en toenemende dreigingen weer. Voor overheid en bedrijfsleven blijven digitale spionage en cybercriminaliteit de grootste gevaren. Spionage wordt vooral uitgevoerd door staten, terwijl criminelen zich vooral richten op overname van ICT-systemen en manipulatie van informatie om er geld mee te verdienen. Deze laatste groep ontwikkelt daarvoor bestaande ICT-hulpmiddelen door. Via een criminele cyberdienstensector wordt dit vervolgens commercieel aangeboden via 'cybercrime-as-a-service'. Staten ontwikkelen volgens het CSBN3 juist nieuwe en geavanceerde hulpmiddelen om vertrouwelijke en concurrentiegevoelige informatie van overheden en industrie te pakken te krijgen. De AIVD heeft spionageaanvallen vastgesteld vanuit onder meer China, Rusland, Iran en Syrië. De MIVD constateert aanvullend daarop dat de Nederlandse defensie-industrie en de partijen waarmee zij samenwerkt, een gewild doelwit zijn. Nederlandse militaire vertegenwoordigingen in het buitenland hebben daarnaast te maken met kwaadaardige phishing-activiteiten. Het CSBN3 constateert dat eindgebruikers

steeds vaker aangesproken worden op hun verantwoordelijkheid informatie te beveiligen. Aan de andere kant schetst de publicatie de zorgwekkende trend dat de kwetsbaarheden in hardware en software toenemen. Eindgebruikers worden daardoor geconfronteerd met kwetsbaarheden in apparaten, software en (cloud)diensten, die ze nauwelijks kunnen beïnvloeden.

Nederland leidend

De nieuwe cyber security strategie is het antwoord van het kabinet op deze ontwikkelingen. Tijdens de presentatie legt minister Opstelten de lat hoog: "We willen Nederland internationaal leidend maken op het gebied van cybersecurity. Dat betekent dat de Nederlandse samenleving veilig en optimaal gebruik maakt van de digitalisering, het bedrijfsleven voorop loopt als het gaat om privacy en cybersecurity, en dat de Nederlandse overheid samen met haar nationale en internationale partners vooruitstrevende coalities aangaat om fundamentele rechten en waarden te beschermen in het digitale domein." Om dit te kunnen realiseren moeten alle partijen volgens de minister hun verantwoordelijkheid nemen. Hij wil daarom van publiekprivate samenwerking naar publiekprivate participatie. "Dat is een wezenlijk verschil. Samenwerking heeft nog iets afstandelijks. Bij participatie wordt echt wat van alle partijen verwacht. En we spreken elkaar aan op het halen van vooraf afgesproken resultaten." De overheid kan het volgens hem niet alleen. Daarom zoekt zij nauwe samenwerking met bedrijfsleven en wetenschap. Opstelten noemt de Cyber Security Raad als voorbeeld. In dit onafhankelijke adviesorgaan van het kabinet participeren alle partijen op basis van kennis, kunde en ervaring. Daarnaast zal de overheid meer sturend gaan optreden om de online veiligheid op een hoger plan te krijgen. Te denken valt aan regelgeving voor het ontwerpen van veilige hardware, software en online diensten (security en privacy by design).

Tien actielijnen

De tweede national cybersecurity strategie schetst tien actielijnen om Nederland naar de topospositie te brengen:

1. Aanpak vitaal: risicoanalyses, veiligheidseisen

In kaart wordt gebracht welke ICT-afhankelijke systemen, diensten en processen vitaal zijn. Hieraan is een programma gekoppeld dat op basis van risicoanalyses (basis)vereisten stelt aan de veiligheid hiervan.

2. Versterkte aanpak cyberspionage

De Nederlandse overheid zal zich inzetten om het bewustzijn bij burgers, bedrijven, organisaties en overheden omtrent informatiebeveiliging en privacy te versterken. Anderzijds zal de overheid inzetten op prioriteit en capaciteit bij de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten om cyberdreigingen beter in kaart te brengen en geavanceerde aanvallen beter te onderzoeken en tegen te gaan. Hiervoor bundelen de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten hun cybercapaciteiten in een gezamenlijke Joint Sigint Cyber Unit (JSCU).

3. Versterking civiel-militaire samenwerking

Digitale capaciteiten van Defensie worden nationaal ingezet bij het voorkomen en afweren van aanvallen op de civiele infrastructuur.

4. Versterking Nationaal Cyber Security Centrum

De positie van het NCSC wordt verstevigd en de capaciteit uitgebreid. Het NCSC zal naast de rol van Computer Emergency Respons Team (CERT) ook de rol van Security Operations Center (SOC) op zich nemen.

5. Gedragen standaarden en security en privacy by design

De overheid zal samen met het private partners inzetten op het ontwikkelen van standaarden die gebruikt worden om de veiligheid van ICT-producten en -diensten te verbeteren en privacy te beschermen. Door standaarden op te nemen in aanbestedingseisen stimuleert de overheid de implementatie ervan als 'launching customer'.

6. Taskforce cybersecurity onderwijs

Bedrijfsleven en overheid slaan de handen ineen voor een beter aanbod van ICT-onderwijs binnen zowel het lager, hoger als professioneel onderwijs. Er zal een publiekprivate participatie taskforce Cybersecurity Onderwijs worden ingesteld. Cybersecurity zal daarnaast worden meegenomen in de modernisering van het brede informaticaonderwijs en in het Techniekpact 2020.

7. Stimuleren van innovatie in cybersecurity

Overheid, bedrijfsleven en wetenschap lanceren een cybersecurity platform waar gevestigde bedrijven, studenten en onderzoekers elkaar vinden, inspireren en onderzoeksvraag en aanbod op elkaar kunnen afstemmen. Ook het uitvoeren van de tweede editie van de Nationale Cyber Security Research Agenda draagt hier aan bij.

8. Cyberdiplomatie

Nederland zet in op de ontwikkeling van een kennis-knooppunt op het gebied van internationaal recht en cybersecurity met als doel het bevorderen van het vreedzaam gebruik van het cyberdomein.

9. Internationale aanpak cybercriminaliteit

Nederland zal een voortrekkersrol op zich nemen bij het in internationaal verband komen tot grotere harmonisering van de wetgeving op het gebied van opsporing.

10. Haalbaarheidsonderzoek gescheiden netwerk vitaal

Onderzoek naar de mogelijkheid van een gescheiden netwerk om de continuïteit van vitale processen te borgen.

Beveiligd internetkanaal

In de aanloop naar de strategie heeft de Cyber Security Raad het kabinet geadviseerd over de te volgen koers en de te nemen maatregelen. Volgens dit onafhankelijke adviesorgaan identificeert de 'Nationale Cyber Security Strategie 2' een aantal duidelijke oplossingsrichtingen, waardoor Nederland (ook in internationale samenwerking) kan zorgen dat de digitale veiligheid verbetert, haar economische positie wordt versterkt en de privacy van burgers en bedrijven beter wordt beschermd. Aanvullend op de strategie, pleit de Raad voor het invoeren van een tweede internetkanaal voor vitale diensten. Naast diefstal van persoonsgegevens, vaak met financiële verliezen als gevolg, en verstoringen van de beschikbaarheid van digitale diensten, ziet de Raad ook problemen rondom diefstal van gevoelige informatie bij bedrijven en overheden. Via een gescheiden, veilige infrastructuur kunnen vitale diensten onafhankelijk van het open internet functioneren. "Het internet zou bijvoorbeeld uit twee kanalen kunnen bestaan", vertelt een woordvoerder van de Raad. "Kanaal 1 is openbaar en voor iedereen beschikbaar, zoals het nu is. Op kanaal 2 zijn vitale diensten zoals internetbankieren en bedrijfskritische processen te vinden. Van dit kanaal mag je alleen gebruik maken als je aan bepaalde veiligheidseisen voldoet." Het op deze wijze beschermen van de Nederlandse belangen moet volgens de Raad nadrukkelijk onderzocht worden. Internationale samenwerking en afstemming is daarbij een vereiste.

Snel beter onderwijs

Verder laat de Cyber Security Raad weten grote zorgen te hebben over het gebrek aan goed onderwijs voor cyberspecialisten. "Zonder ICT staat alles stil", aldus de Raad. "We kunnen niet meer zonder. Onze samenleving en onze economie zijn volledig afhankelijk van het goed

functioneren van het digitale domein. Dit besef dringt slechts langzaam door bij overheden, bedrijven, onderwijsorganisaties en burgers. Terwijl dat digitale domein steeds vaker wordt bedreigd. Als gevolg van dit geringe bewustzijn is er een groot tekort aan deskundigen op het gebied van digitale veiligheid." Vanuit Defensie wordt dit beeld bevestigd. De verwachting is dat overheden onderling en met het bedrijfsleven zullen gaan strijden om de schaarse specialisten op dit vlak. De Raad roept daarom het kabinet op om op korte termijn te investeren in cyber onderwijs, zodat Nederland in de nabije toekomst kan beschikken over de juiste kennis en kunde. Daarbij hoort ook het perspectief op een aantrekkelijke loopbaan rondom het thema digitale veiligheid. Expliciet geeft de Cyber Security Raad aan dat het hem niet alleen om

'harde' ICT-kennis gaat, maar ook om bijvoorbeeld juridisch onderwijs op dit vlak en de effecten die het gebruik van ICT heeft op de veiligheid van de bedrijfsvoering en de samenleving. Om het huidige gat in het onderwijs enigszins op te vullen, organiseert de Cyber Security Raad met enige regelmaat Masterclasses Cyber Security.

Meer informatie

Nationale Cyber Security Strategie 2

www.nctv.nl/images/ncss-2-webversie-def_tcm126-519975.pdf

Nationaal Cyber Security Beeld 3

www.nctv.nl/images/ncscsbn-3nl-pp-03_tcm126-504698.pdf

Nationale Cyber Research Agenda II

Inschrijven op cyberonderzoek

Naast de tweede Nationale Cyber Security Strategie heeft ook de tweede Nationale Cyber Security Research Agenda (NCSRA-II) het licht gezien. Dit is de nieuwe strategische onderzoeksagenda voor cyber security in Nederland.

De NCSRA-II is opgesteld door het ICT Innovatie Platform Veilig Verbonden (IIP-VV). Het is de basis voor strategisch cyber security onderzoek in 2014 en de jaren daarna. Het bundelt allerlei onderzoeksinitiatieven naar cyber security in de publieke en private sector, en stemt deze op elkaar af. Daarnaast geeft het richting aan nieuwe onderzoeken voor de korte en lange termijn. Zo zal Agentschap.nl SBIR-trajecten uitvoeren voor kortetermijnonderzoeken, met een waarde van 2,9 miljoen euro. De Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) zal de langetermijnonderzoeken financieren, met een waarde van 3,5 miljoen euro.

Onderzoeksthema's

Onderzoeksvorstellen moeten betrekking hebben op één of meer van de volgende thema's:

1. Identity Management, privacy en vertrouwen
2. Malware en kwaadaardige infrastructuur
3. Detectie, preventie en monitoring van aanvallen
4. Forensisch onderzoek en incident management
5. Data, beleid en access management
6. Cybercrime en de underground economy
7. Risk Management, economie en regelgeving
8. Veilige ontwerpen en technieken
9. Offensieve cyber capaciteiten

Tot 30 januari 2014 kunnen projectaanvragen worden ingediend bij Agentschap.nl. Het gaat om de eerste fase.

Later volgt nog een tweede fase van projectaanvragen. Bij het NWO kunnen onderzoeksvorstellen tot 4 maart 2014 worden ingediend.

Veiligheidsuitdagingen

De tweede Nationale Cyber Research Agenda heeft tot doel de veiligheid en de betrouwbaarheid van Nederlandse ICT-infrastructuur en ICT-diensten te verbeteren. Daarnaast wordt de onderzoeksagenda ingezet om Nederland voor te bereiden op de digitale veiligheidsuitdagingen van de komende zes tot twaalf jaar. Ook heeft het tot doel innovaties op het gebied van cyberveiligheid te stimuleren. En tot slot wil het veiligheidsonderzoek versterken en verbreden door samenwerking te stimuleren tussen kennisinstituten, overheden en bedrijfsleven. De NCSRA-II sluit nauw aan bij de tweede Nationale Cyber Security Strategie die minister Opstelten heeft gepresenteerd. Wil van Gemert, directeur Cyber Security van de Nationaal Coördinator Terrorismedbestrijding en Veiligheid, ziet de waarde daarvan in. "We hebben een enorme behoefte aan de juiste expertise. De NCSRA-II is een belangrijke manier waarmee we dergelijke expertise kunnen ontwikkelen en uitbouwen. Zodat we de cybersecurityvraagstukken van vandaag en morgen op kunnen lossen."

Meer informatie

NCSRA-II

www.iipvv.nl/sites/stw.demo.inf.nl/files/mediabank/NCSRA-II.pdf

Agentschap.nl

www.agentschapnl.nl/subsidies-regelingen/sbir/veiligheid/sbir-cyber-security-ii

Kabinet wil veilig digitaal domein

Het kabinet zet zich in voor een veilig digitaal domein waarin de kansen van digitalisering worden benut, dreigingen het hoofd worden geboden en fundamentele rechten en de internetvrijheid zo optimaal mogelijk worden beschermd. Met het oog daarop wordt versneld een verkenning uitgevoerd naar het opzetten van een Nederlandse clouddienst voor publieke en private vitale processen. Ook wordt het wederrechtelijk overnemen van gegevens uit een computer strafbaar gesteld en wordt onderzocht of de wettelijke kaders voor het gebruik van camera's die aan drones zijn bevestigd ook voor de toekomst toereikend zijn.

Dat staat in een notitie die minister Opstelten en staatssecretaris Teeven van Veiligheid en Justitie en minister Plasterk van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties op 13 december 2013 namens het kabinet aan de Eerste en Tweede Kamer hebben gezonden. In de notitie gaat het kabinet in op de invloed van allerlei technologische ontwikkelingen op de veiligheid en vrijheid, in het bijzonder de privacy. Het kabinet constateert dat de voortschrijdende digitalisering van de samenleving gevolgen heeft voor de economie, de veiligheid en de persoonlijke levenssfeer. Gelet op die ontwikkelingen staat het kabinet in de eerste plaats stil bij de rol die de overheid moet spelen bij de bescherming van persoonsgegevens tegen schendingen door anderen.

In de notitie kondigt het kabinet onder meer een verkenning aan naar gescheiden ICT-netwerken en -diensten, waaronder ook een clouddienst, voor publieke en private vitale processen. Doel is om na te gaan of in zulke gescheiden netwerken de privacy en de integriteit van data beter beschermd kunnen worden tegen (ver)storingen en cyberspionage. Verder wil het kabinet het bewustzijn bij burgers, bedrijven, organisaties en overheden omtrent informatiebeveiliging en privacy blijven versterken, bijvoorbeeld door campagnes zoals Alert Online. Ook zal het kabinet een wetsvoorstel indienen waarin het wederrechtelijk overnemen van gegevens uit een computer en het voorhanden hebben of bekend maken van niet-openbare digitale gegevens die door een misdrijf zijn verkregen, strafbaar wordt gesteld.

Sensing en privacy

In de notitie gaat het kabinet ook in op de vraag hoe de overheid zelf moet omgaan met persoonsgegevens bij de uitoefening van haar taken op het terrein van veiligheid. Zo wil het kabinet dat alle overheidsdiensten die

werkzaam zijn op het terrein van veiligheid, zoals de politie en het openbaar ministerie, volgend jaar hun privacybeleid op een voor burgers transparante en eenvoudig toegankelijke wijze kenbaar maken, bijvoorbeeld op hun websites. Het kabinet zal in 2014 ook met een standpunt komen over 'sensing', het waarnemen of verzamelen van informatie door de politie op afstand met behulp van bijvoorbeeld camera's, richtmicrofoons en warmtezoekers.

Het kabinet zal in 2014 een onderzoek starten naar de vraag of de huidige wettelijke kaders voor het gebruik van camera's op drones met het oog op de privacy ook voor de toekomst toereikend zijn. De huidige regelgeving is op dit moment toereikend omdat de beeldkwaliteit van camera's aan drones onvoldoende is voor gezichtsherkenning, maar er wordt rekening mee gehouden dat toekomstige camera's personen wel herkenbaar in beeld kunnen brengen. Ook komt het kabinet binnenkort met een wetsvoorstel dat - met de nodige waarborgen voor de privacy - de mogelijkheden zal verruimen voor het gebruik van camerabeelden van particulieren voor ondersteuning van de opsporing.

De notitie is volgens het kabinet ook bedoeld als een agenda voor een verdere discussie over de gevolgen van de voortschrijdende digitalisering. Dit thema is zo dynamisch en complex dat sommige vraagstukken nog verdere doordenking vergen. Zo wil het kabinet samen met partijen van buiten, zoals de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, onder meer kijken naar de gevolgen van nieuwe quantum-computers waarmee in de toekomst grote hoeveelheden data kunnen worden onderzocht en de vraag hoe bij het gebruik van 'big data' ervoor wordt gezorgd dat het proces van 'profiling' ten behoeve van de veiligheid voldoende transparant is.

“Kennis in huis houden”

Het Logistiek Centrum Woensdrecht is met ruim duizend personeelsleden een grote speler op het defensieveld. De commandant, commodore Eric Schevenhoven, wil meer samenwerken met het bedrijfsleven en kennisinstituten. “Op cruciale punten moeten we zelf kennis in huis houden.”

Tekst: Riekelt Pasterkamp (TekstPast)

Commodore Eric Schevenhoven:
Samenwerken in gouden driehoek
om kennis en kwaliteit te behouden.
(Foto: Fons Strijbosch)

Schevenhoven (1961) is ruim een jaar commandant van het Logistiek Centrum Woensdrecht. Voor die tijd vervulde hij diverse (leidinggevende) functies in het werkveld van de materieellogistiek en instandhouding. Zo werd hij na zijn functie als commandant Logistieke Divisie Woensdrecht bij het Logistiek Centrum KLu (2002) tewerkgesteld als hoofd afdeling Logistieke Regelgeving en Plannen bij de Luchtmachtstaf (2005) en werd hij vanuit de Defensie Materieel Organisatie belast met het JSF-programma in Washington (2007). Sinds 25 augustus 2010 was hij commandant van het Air

Operations Control Station in Nieuw Milligen. In september 2012 stapte hij over naar Woensdrecht. Hij werkt in een dubbelfunctie ook als Directeur Materiële Instandhouding bij de staf van het Commando Luchtstrijdkrachten.

Bij het LCW belandde Schevenhoven midden in een reorganisatie. “We moeten een aantal zaken beter gaan doen en uiteindelijk uitmonden in een zo hoog mogelijke operationaliteit.” Als voorbeeld noemt hij onderhoud aan alle vliegende systemen van de Koninklijke

Luchtmacht. “Dat gebeurt nu nog op de verschillende vliegbases in Nederland, maar het base maintenance wordt geconcentreerd in Woensdrecht. Wij gaan in ons bedrijf werken in een tweeploegensysteem. Daarmee kunnen we niet alleen efficiënter werken. De doorlooptijd van een grote beurt voor bijvoorbeeld een F-16 gaat terug naar slechts zeven weken.”

Vijand

De geschiedenis moet niet worden weggepoetst, stelt Schevenhoven. “Onze luchtmachtbases en –depots waren tijdens de Koude Oorlog verspreid over Nederland om zo min mogelijk kwetsbaar te zijn voor de vijand. Nu het vijandsbeeld drastisch is veranderd, maken we een concentratie- en doelmatigheidslag.”

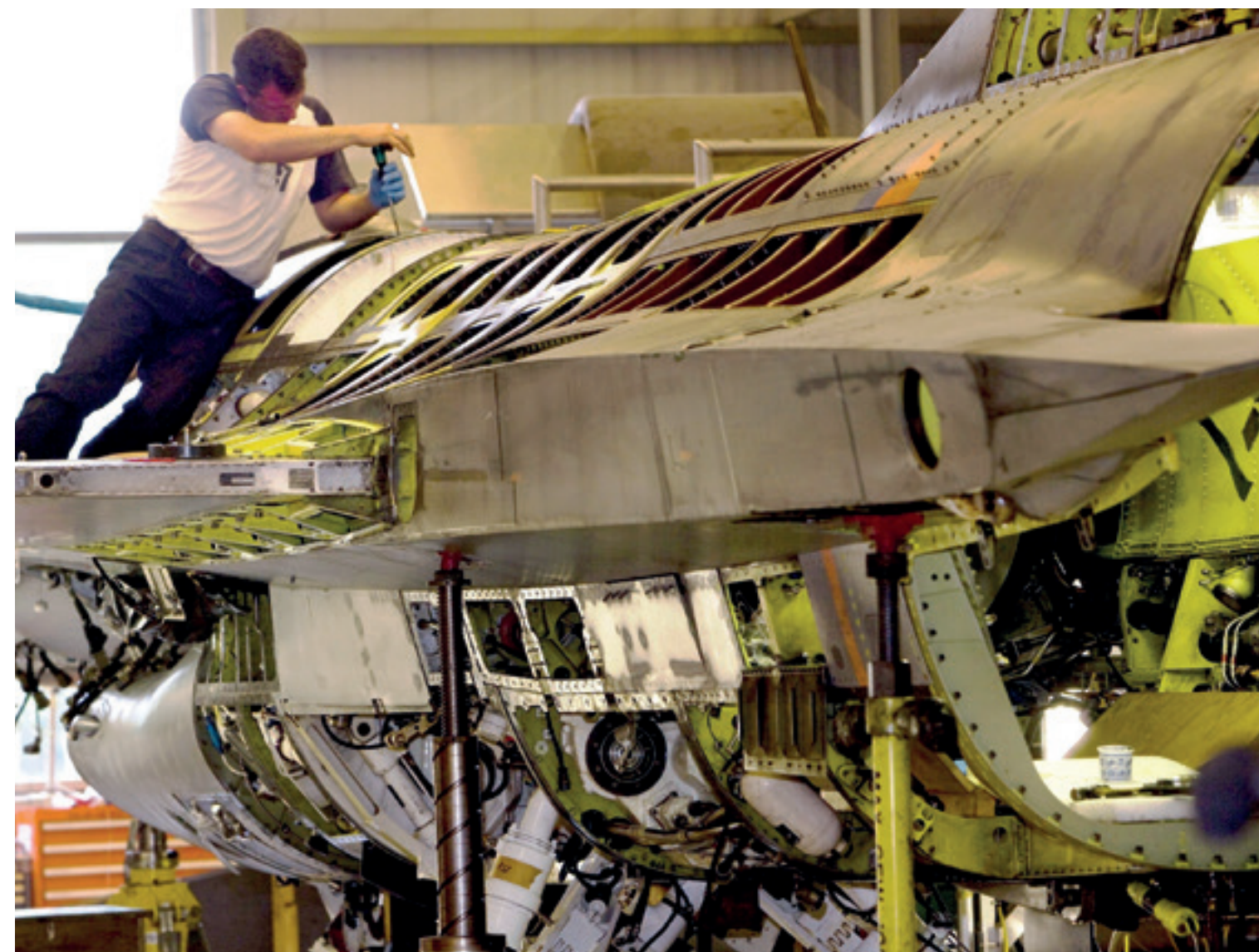
Logistiek Centrum Woensdrecht (LCW) is op 1 januari 2007 ontstaan na een samenvoeging van Logistiek Centrum Koninklijke Luchtmacht en het Centrum voor Technologie & Missieondersteuning. In 2008 werd de Onderhoudsdienst van de groep Maritieme Helikopters van de Koninklijke Marine aan het LCW toegevoegd.

Het LCW valt sinds 1 januari 2012 weer onder de Koninklijke Luchtmacht en is één van de centrale plaatsen binnen Defensie waar het onderhoud aan het militair materieel plaatsvindt. De organisatie zorgt voor de beschikbaarheid van wapen- en communicatiesystemen voor de operationele gebruikers (luchtmacht, landmacht, marine en marechaussee). Daarnaast wordt gezorgd voor het leveren van benodigd materieel aan alle vliegbases en technische expertise. Het Logistiek Centrum Woensdrecht werkt bijvoorbeeld aan het onderhoud en de logistiek van de F-16, Chinook, Cougar, Apache en NH90 helikopter. Ook voert het centrum onderhoud uit aan de luchtverkeersbeveiliging, radio- en satellietverbindingen en de inbouw van apparatuur in militaire voertuigen. Daarnaast is het bedrijf verantwoordelijk voor missieondersteuning en de berging van vliegtuigen.

Betaalbaar

Tijdens de NIDV-beurs op 21 november in Rotterdam, tekenden Schevenhoven en Michel Peters, algemeen directeur van het NLR, een intentieovereenkomst. Dit met als doel om de instandhoudingskosten betaalbaar te

De grote beurt van een F-16 kost zeven weken.

houden voor Defensie en een hogere inzetbaarheid te bewerkstellingen van de vliegtuigen en helikopters van de luchtmacht.

Het Commando Luchtstrijdkrachten (CLSK) en NLR zijn al jaren strategische partners op het gebied van kennis- en technologieontwikkeling, kennisgebruik en kennisbor- ging met betrekking tot lucht- en ruimteoptreden. Het doel van de intentieovereenkomst die afgesloten is tus- sen het LCW en het NLR, is de inzet van diepgaande ken- nis en hoogwaardige technologie van het NLR ten behoeve van maximalisering van beschikbaarheid en minimalisering van kosten op gebied van instandhou- ding van wapensystemen.

De afdeling Programma Management van het LCW zal worden ondersteund door het NLR. Daarnaast zal NLR mogelijk een rol gaan spelen in de ondersteuning van de LCW partners Dutch Aero Services, Elbit Systems of America, Terma, AAR en Boeing, conform het overheids- beleid waarbij het NLR in de gouden driehoek samen- werkt met overheid en industrie.

Loket

Het Logistiek Centrum Woensdrecht wordt ook het cen- trale inkooppunt van de Koninklijke Luchtmacht. “Handig voor het bedrijfsleven”, stelt Schevenhoven. “Onze verschillende leveranciers hebben met maar een

loket te maken. Op die manier optimaliseren we de logistieke keten. Alles gaat via Woensdrecht.”

Het LCW wil meer samenwerken met bedrijven, zoals Thales, AAR, Elbit Systems en Boeing. “Die samenwer- king staat nu nog in de kinderschoenen, maar gaan we zeker optimaliseren.” Schevenhoven wil zich daarbij niet volledig overgeven aan het bedrijfsleven. “Op cruciale punten moeten we zelf kennis in huis houden.” Als voor- beeld noemt de commodore de systeemintegratie. “Hoe opereren systemen en integreren ze met elkaar? Daar moeten we zelf sterk in blijven.”

Als overheidsbedrijf is het LCW er niet om geld te verdie- nen. “Opdrachten binnenhalen voor commerciële bedrij- ven doen we dus niet. Wel kunnen we door strategische partnerships werk creëren voor derden. Dat gebeurt bij- voorbeeld met het bedrijf Dutch Aero Services als het gaat om onderhoud van F-16-motoren. Dit onderhoud gebeurt dan wel op de locatie Woensdrecht, zodat we de kennis in eigen huis kunnen houden.”

Vijver

De geschetste aanpak is de handelwijze voor de toe- komst, aldus de luchtmachtgeneraal. “Ons doel is: opti- male inzetbaarheid tegen zo laag mogelijke kosten voor de korte en lange termijn.” Dat hij voor verwerving van personeel moet vissen in een vijver met steeds minder vissen, is een groeiend probleem. Vooral technici op mbo-niveau zijn moeilijk te krijgen. Schevenhoven: “Maar dat geldt niet alleen de luchtmacht, maar defen- siebreed en eigenlijk voor de hele BV Nederland. We moeten absoluut meer jongeren warm zien te krijgen voor een technisch beroep.”

Om jongeren te interesseren organiseert de luchtmacht rondleidingen bij het LCW en was er begin november het evenement TechBase, op de NDSM-werf aan het IJ in Amsterdam. Er kwamen 15.000 geïnteresseerden op af. De instroomopleiding Veiligheid & Vakmanschap stoomt mbo-scholieren klaar voor een baan bij Defensie. Afgestudeerden krijgen een techniekpremie van 2500 euro bruto per jaar.

De aanschaf van de F-35 Lightning II als nieuwe gevechtsvliegtuig voor de Koninklijke Luchtmacht kan volgens commodore Schevenhoven werken als katalysa- tor. “Onze mensen kunnen vanaf 2019 hier werken aan een vijfde generatie jachtvliegtuig dat technisch en ope- rationeel gezien absoluut het neusje van de zalm is. Dat moet toch een uitdaging zijn.”

Met Michel Peters van NLR tekende Schevenhoven tijdens de NIDV-tentoonstelling een overeenkomst. (Foto: Bert Hunink)

Versterking civiel-militaire samenwerking

Snelle oprichting Defensie Cyber Commando

Vanwege de toename van het aantal cyberaan- vallen richt Defensie versneld het Defensie Cyber Commando op. In plaats van 2015 zal dit Commando in 2014 al actief zijn. De opstartkosten bedragen 50 miljoen euro over vier jaar. Daarna kost het 21 miljoen euro per jaar. Er wordt nauw samengewerkt met civiele veiligheidspartners.

De vorige minister van Defensie, Hans Hillen, heeft de Defensie Cyber Strategie geschreven om richting, samenhang en focus aan te brengen in de ontwikkeling van het digitale militaire domein. Hij voorzag dat het cyberdomein snel aan invloed en impact zou winnen. Vrijwel alle wapensystemen functioneren op basis van ICT. Logistiek leunt er zwaar op. De informatiepositie en de situational awareness worden met digitale middelen verkregen. Dat maakt kwetsbaar. Volgens Hillen moet Defensie de betrouwbaarheid van eigen netwerk, syste- men en informatie kunnen waarborgen en diefstal van informatie kunnen voorkomen. Daarnaast ziet hij dat ook de systemen van tegenstanders kwetsbaar zijn. Daar wil hij gebruik van maken, zodat de krijgsmacht via het cyberdomein militair kan optreden en de eigen inlich- tingenpositie actief kan versterken. Defensie ziet de digitale strijdmiddelen dan ook als verdedigings-, aanvals- en inlichtingenwapens.

Civiele cyberinzet

Minister Hennis-Plasschaert borduurt voort op deze cyberstrategie in haar nota ‘In het belang van Nederland’. De klassieke scheiding van militaire en civiele, publieke en private, en nationale en internatio- nale actoren is in het digitale domein minder helder. Bij verdediging tegen een aanval is samenwerking tussen verschillende militaire en civiele partijen daarom nood- zakelijk. In dat kader werken het Defensie Computer Emergency Response Team en het Nationaal Cyber Security Centrum al nauw met elkaar samen. Beide krij- gen uitbreiding van capaciteiten en middelen. Nieuw is de sterkere samenwerking tussen de MIVD en de AIVD. Hennis kondigt in haar nota aan dat beide organisaties een gezamenlijke eenheid voor signal intelligence en cyber oprichten. Hierbij zal de kennis van TNO over digi- tale oorlogsvoering worden gebruikt. Verder breidt de minister de samenwerking met veiligheidspartners in Nederland verder uit. Via ‘Versterking Civiel Militaire Samenwerking’ (VCMS) wordt het mogelijk de digitale

capaciteiten van Defensie nationaal in te zetten op verzoek van civiele autoriteiten.

Wetswijziging

Een onderzoekscommissie bekijkt momen- teel of er een wetswijziging moet komen om inlichtingendiensten meer bevoegdheden te geven. Nu mogen ze alleen met toestem- ming van de minister een verdachte volgen. “Daardoor missen we cruciale informatie”, zegt kolonel Hans Folmer van de Cyber Taskforce Defensie. “Als wij flink worden bespioneerd, maar we hebben geen geheime diensten die zo zijn uitgerust dat ze hun werk goed kunnen doen, dan hebben we geen idee dat wij worden bespioneerd.” Als de wetswij- ziging doorgaat, mogen inlichtingendiensten met een ‘schepnet’ op internet zoeken naar informatie. Volgens Paul Ducheine van de Nederlandse Defensieacademie is dat zeer wenselijk. “De inlichtingendiensten zijn er om Nederland te beschermen. Daarvoor moeten ze weten wat kwaadwillenden doen. Als waarborg is ingebouwd dat de Commissie van Toezicht en de Tweede Kamer controleren of ze zich aan de regels houden.”

Internationale samenwerking

Binnen het NAVO-bondgenootschap is Defensie actief lid van het NATO Cooperative Cyber Defence Center of Excellence. Aan dit samenwerkingsverband nemen ook Duitsland, Estland, Hongarije, Italië, Letland, Litouwen, Polen, Spanje, Slowakije en de Verenigde Staten deel. Het Center of Excellence doet onderzoek naar technie- ken, beleid en juridische aspecten rondom cyberdreiging. Daarnaast wisselen landen kennis en ervaring uit. Folmer: “Onze mogelijkheden zijn nu eenmaal niet onbeperkt. Door ons hierbij aan te sluiten kunnen we niet alleen de krachten bundelen, maar ook onze kennis- positie versterken.” Nederland neemt ook deel aan het Multinational Cyber Defence Capability Development Programm (MNCD2). Onder leiding van Canada ontwikkelen Noorwegen, Denemarken, Roemenië en Nederland cyber-defensie- capaciteiten. Deze landen zien dat staten elkaar inlich- tingen afhandig maken. En zij verwachten dat bij een gevecht cruciale instellingen als energiecentrales en waterbedrijven door cybergeweld worden bedreigd. Met elkaar werpen ze daarvoor een dam op. De Taskforce Cyber vertegenwoordigt de Nederlandse krijgsmacht binnen het programma.

Minister Hennis bevordert civiel- militaire samenwerking

Uitvoering van digitaal veiligheidsbeleid laat te wensen over

Hoe bewust is het bedrijfsleven bezig met digitale veiligheid? Onderzoeksbureau GFK heeft het onderzocht in opdracht van de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding.

Hoewel op een aantal aspecten van cyber security een positieve ontwikkeling is te zien binnen het bedrijfsleven, zijn er nog de nodige stappen te zetten. Met name in kennis, beleid en gedrag moeten bedrijven de rijksoverheid en vitale sector voor laten gaan. Uit het onderzoek van GFK komt de mening naar voren van de ondervraagde medewerkers.

Geen zorgen

De meerderheid van de medewerkers heeft een beeld bij cyber security, maar men denkt dan vooral aan virus-software en firewalls. Ook wordt bescherming van privacy in dit kader vaak genoemd. De verantwoordelijkheid voor cyber security wordt door hen met name bij de IT-afdeling neergelegd, hoewel ze aangeven zelf ook een verantwoordelijkheid te hebben. Als het gaat om risicoperceptie vindt tweederde van de medewerkers zichzelf voldoende bewust van de gevaren en ongeveer de helft voelt zich goed beschermd. Medewerkers zijn over het algemeen niet erg bezorgd over digitale veiligheid. Wachtwoorden van medewerkers zijn niet altijd even veilig en een groot deel van hen gaat niet op een veilige manier met wachtwoorden om.

Beleid en uitvoering

Zowel binnen het bedrijfsleven als de andere professionele doelgroepen kan een groot deel van de medewerkers niet spontaan aangeven welke online handelingen een risico vormen voor de digitale veiligheid van de werkgever. De aandacht voor digitale veiligheid op het

werk en in organisatiebeleid is toegenomen ten opzichte van het onderzoek van vorig jaar. De uitvoering van beleid laat nog te wensen over. Bijvoorbeeld als het gaat om het informeren van medewerkers en het inwerken nieuw personeel. Verder blijkt uit het GFK-onderzoek dat medewerkers niet goed op de hoogte zijn van hoe te handelen bij een incident dat de digitale veiligheid in gevaar brengt, waar ze op moeten letten bij links in e-mails en het bezoeken van websites, en waar de zwakke plekken zich bevinden in de digitale veiligheid van de organisatie. Daarnaast attenderen collega's elkaar nog lang niet altijd op de regels en veiligheidsprotocollen. In totaal waarderen medewerkers de digitale veiligheid van hun werkgever met het rapportcijfer 8,1. Een positieve stijging ten opzichte van vorig jaar.

Standpunt NIDV

Gezien de cyberaanvallen vindt de NIDV dat de sector voor digitale beveiliging nog flinke stappen kan nemen. Rob van Dort: "Het bewustzijn neemt mondjesmaat toe. Bedrijven die hiermee bezig zijn, verdiepen zich hierin nog meer en gaan handelen, maar er is nog forse ruimte voor verbetering. Ik zie hier en daar dat de sector behoorlijk moet wennen. Niet alleen investeren bedrijven binnen de sector nog te weinig, ook de organisatie laat vaak nog te wensen over. Maar dat geldt natuurlijk ook voor meer bedrijfssectoren in Nederland." Volgens Van Dort is het echt belangrijk om te investeren, niet alleen in (technische) oplossingen, maar ook in mensen en opleidingen. Zo kan volgens hem een betere digitale weerbaarheid van de BV Nederland worden gerealiseerd. Met het NIDV Cyber Cluster en het Platform Veilig Samenwerken brengen we zowel de defensie en veiligheid gerelateerde industrie en de civiele en militaire overheden bij elkaar om kennis te delen. Ook willen we hiermee meer mensen van Defensie, de politie en het ministerie van Veiligheid & Justitie (V&J) betrekken om de deskundigheid te verhogen. Zo kunnen onze deelnemers zich goed informeren en onder meer te weten komen hoe zij veilig met elkaar kunnen samenwerken. De bijeenkomsten die we hierover organiseren worden steeds beter bezocht." Omdat bij digitale veiligheid geen grenzen gelden, wil het NIDV ook het buitenland erbij betrekken, vooral de NATO en internationale politie organisaties. In 2014 worden verschillende bijeenkomsten georganiseerd door zowel het Cyber Cluster als het Platform Veilig Samenwerken. Meer informatie bij: rob.vandort@nidv.eu

KPN-topman Eelco Blok is co-voorzitter van de Cyber Security Raad.

Cyber security benaderen vanuit afgebakende organisaties en werkvelden is niet meer toereikend. De digitale ontwikkelingen gaan zo snel, dat alleen een gezamenlijke aanpak tot creatieve oplossingen leidt. Reden voor de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV) en de Cyber Security Raad om tijdens de eerste Nationale Cyber Future Search verschillende organisaties en disciplines bij elkaar te brengen. "Geef iedereen in Nederland en in de wereld de volledige controle over de eigen online informatie en data."

Tekst: Martin Bobeldijk (Turnaround)

Eerste Nationale Cyber Future Search

Digitale betrouwbaarheid cruciaal voor economie

Tijdens de Nationale Cyber Future Search wordt via een 'clash-of-disciplines' nieuwe wegen gezocht om het internet op de korte en lange termijn veiliger te maken. Overheid, bedrijfsleven, wetenschap, studenten, theologen, industrieel ontwerpers en vertegenwoordigers uit vele andere disciplines kruisen de degenen met elkaar.

Coalitie met bedrijfsleven

De samenleving zal nog verder digitaliseren. Nog meer informatie zal door bedrijven en overheden verzameld worden. En burgers zullen nog meer informatie delen. Dat heeft belangrijke kansen in zich voor de Nederlandse economie. Maar het heeft ook het risico van misbruik in zich. Daarom is het belangrijk dat ieder persoon volledige controle krijgt over de informatie en data die hij online verstrekt. Hij moet deze informatie zelf kunnen wijzigen en verwijderen. Zodanig, dat het nergens meer in systemen terug te vinden is. Mensen hebben het recht om anoniem te zijn en online vergeten te worden. Het belangrijkste daarbij is dat mensen nog meer bewust gemaakt worden van hun eigen digitale veiligheid. En dat zij de gevolgen van hun acties in het digitale domein inzien. De rijksoverheid zou met wet- en regelgeving stimulerend moeten optreden naar andere overheidsorganisaties en bedrijfsleven om dit voor elkaar te krijgen. Vertrouwen in online veiligheid is cruciaal voor de

Nederlandse economie en kan zo meer gewaarborgd worden. De overheid kan het echter niet alleen en kan niet alles. Daarom zijn slimme coalities van overheden, bedrijven en burgers noodzakelijk. Niet alleen nationaal, maar ook internationaal. Cyber security is per definitie grensoverschrijdend.

Slim gebruik van de resultaten

De resultaten van de eerste Nationale Cyber Future Search zijn door de deelnemers aangeboden aan de co-voorzitter van de Cyber Security Raad, Eelco Blok. De Cyber Security Raad zal ze meenemen in zijn strategische adviezen aan het kabinet. "Het is een belangrijke oplossingsrichting die vandaag is gepresenteerd. Nederland loopt voorop als het gaat om digitale ontwikkelingen. Vanuit die koppositie is het belangrijk dat we deze oplossing een kans gaan geven. En slimme coalities gaan vormen met relevante partijen. Deze dag bewijst dat het mogelijk is om vanuit verschillende disciplines gezamenlijk tot zeer zinvolle oplossingsrichtingen te komen. Overheid en bedrijfsleven hebben gezamenlijk de verantwoordelijkheid om dit van de grond te trekken. Dit past bij de publiek-private participatie die de tweede Nationale Cyber Security Strategie voorstaat. En het biedt overheid en bedrijfsleven belangrijke kansen om het digitale domein veiliger te maken."

Rob van Dort:
"Het NIDV Cyber Cluster en het Platform Veilig Samenwerken brengen overheden en bedrijfsleven bij elkaar".

TU Delft: slim en veilig

Een Delfts microvliegtuigje.

Van drones en speciale lijm voor gevechtsvliegtuigen tot onderzoek dat veroudering van materialen voorkomt. De TU Delft heeft veel expertise in huis op het gebied van safety en security.

Tekst: Robert Visscher
Foto's: TU Delft

Grote vlammen slaan wild uit het pand, dat wordt overgenomen door de oprukkende vuurzee. Een microvliegtuigje stijgt op. Deze drone gaat het pand in door een open raam en de camera geeft aan de brandweer door waar het vuur zit en hoe het zich verspreidt. “Op deze manier assisteren drones in de toekomst. De technologie zorgt ervoor dat de brandweer beter en veiliger werkt”, zegt Bart Remes, die de onbemande vliegtuigjes ontwikkelt aan het MavLab van de TU Delft. Remes en collega’s werken aan een speciaal plaatsbepalingssysteem dat niet werkt via het gebruikelijke GPS, dat in gebouwen niet goed werkt. “Daarom onderzoeken we een alternatief waarbij de positie wordt bepaald met camera’s en sensoren. Ze gebruiken daarvoor referentiepunten, zoals een pilaar, bureau of deur.”

Aan dit soort slimme oplossingen op het gebied van safety en security werken onderzoekers bij de TU Delft. De technische universiteit onderscheidt zich met fascinerend onderzoek op dit vakgebied. “Technologie kan in heel veel gevallen voor veel veiligere omstandigheden zorgen”, zegt rector magnificus Karel Luyben. “Verschillende onderzoeksgroepen houden zich succesvol bezig met veiligheid en defensie. Ook spin-offs van onze universiteit zijn op dit gebied werkzaam. Omdat het zo’n grote rol speelt bij de universiteit, opent het nieuwe instituut Safety en Security begin 2014 de deuren aan de TU Delft.”

Lijm

De TU Delft heeft veel kennis en kunde over een groot aantal onderwerpen die te maken hebben met veiligheid en defensie. Neem het Hechtingsinstituut. Onderzoekers kijken daar naar bijzondere lijmen, die ook onder extreme omstandigheden goed functioneren. “Bijvoorbeeld in een vliegtuig of straaljager”, zegt Hans Poulis van het Hechtingsinstituut van de TU. Poulis en collega’s ontwikkelden al een hoge temperaturen bestendig gelijmd huidmateriaal voor de Joint Strike

Fighter. “Bij de motoren is het natuurlijk bijzonder heet. Wij maakten en testten een innovatief vliegtuigmateriaal, een soort Glare laminaat, dat daartegen bestand is. Bij het belang van lijmen staan veel mensen misschien niet stil. Onze lijmverbinding op een vliegtuig blijft bij een goed ontwerp en juiste voorbehandeling ook onder zware omstandigheden intact. Lijm op een vliegtuig moet zowel tegen extreme hitte als kou kunnen.” Poulis wijst in het laboratorium van de faculteit Luchtvaart- en Ruimtevaarttechniek op een stuk van de zijkant van een vliegtuig. “Daar komen na verloop van tijd kleine scheurtjes in. Nu schroeven ze daar een plaat tegen aan. Maar dat is vreemd, want daardoor ontstaan uiteraard nieuwe gaatjes en dus verzwakkingen. Wij denken dat het beter is om te lijmen.” Ook in de scheepvaart speelt hechting een belangrijke rol. Masten, stuurhutten en kabelgoten zijn allemaal geschikt om gelijmd te worden, benadrukt Poulis. “Nu worden veel onderdelen nog aan elkaar gelast, maar dat beschadigt de coating en zorgt voor de uitstoot van giftige stoffen. Lijm kan materialen ook kogelwerend maken, bijvoorbeeld een auto. Lijm neemt energie op, ook die van een kogel, en beschermt inzittenden.”

Veroudering tegengaan

Voor veel materialen is niet alleen de hechting van belang, maar ook de levensduur en de daarmee samenhangende veroudering. “Net als mensen worden ook materialen ouder”, legt directeur Klaas van Breugel van het TU Delft Ageing Centre, waar veroudering wordt bestudeerd, uit. “Het geldt voor alles dat we maken. Wat onder dwang en veel energie tot een prestatie wordt gedwongen heeft uiteindelijk de neiging om uit elkaar te vallen.”

Bij bruggen, gebouwen of voertuigen is het van groot belang, dat duidelijk wordt hoe lang ze goed blijven presteren. “We willen weten hoe veilig alles nog is, maar het is ook financieel van groot belang. Er zit alleen al voor 110 miljard in de Nederlandse bodem aan infrastructuur en die veroudert voortdurend.”

Het Ageing Centre onderzoekt hoe die veroudering precies verloopt. Het kijkt daarbij naar de allerkleinste deeltjes. “Wat zorgt voor veroudering en hoe valt dat te stoppen? Daarbij komen veel vakgebieden samen: onder meer chemie, thermodynamica, mechanica, modellering en ontwerp.” Bijvoorbeeld bij onderzoek naar beton. “Dat is een bros materiaal, daarom wordt het gewapend met staal. Kunnen we het beton zelf ook taai maken? Hoe moeten we het op atomair en moleculair niveau aanpassen zodat we dat bereiken?” Ook sensoren waarmee we verouderingsprocessen in constructies willen volgen, hebben last van ouder worden. Chips worden steeds kleiner, dunner en lichter, maar raken ze daardoor niet een deel van hun robuustheid kwijt? Daarom wordt onderzocht of die sensoren het wel langer uithouden dan de constructies.

Die chips spelen uiteraard weer een grote rol in veel apparatuur, zoals de drones waar Remes aan werkt. Hij presenteerde onlangs een autopilot ter grootte van een pink voor de kleine vliegtuigjes. “Wij richten ons daarnaast op zwermtechnieken. Een drone besturen is vaak al lastig. Stel dat er dertig samen vliegen, hoe zorgen we ervoor dat ze onderling communiceren en naar de juiste plek gaan? Sensoren en slimme rekenmethodes moeten daarvoor zorgen. Drones worden bijvoorbeeld ingezet bij duinbranden. Daar ziet de brandweer wel vaak een rookpluim, maar weten ze niet waar het vuur precies zit. Dan is een zwerm drones handig.” De onderzoeken tonen hoe veelzijdig research naar veiligheid en beveiliging is in Delft. De Dies Natalis, de viering van de geboortedag van de TU Delft, stond op 10 januari 2014 in het teken van safety en security. Zie hiervoor www.tudelft.nl en www.nidv.eu

Rector magnificus prof. dr. Karel Luyben

Samenwerken?

Geïnteresseerd in samenwerken met de TU Delft? Neem contact op met Dr.ir. Antal Baggerman (a.f.j.baggerman@tudelft.nl) van het TU Delft Valorisation Centre. Het Valorisation Centre kent drie specialisaties. Het regelt en begeleidt Nederlandse en Europese (subsidie)projecten, ondersteunt opdrachten vanuit het bedrijfsleven en helpt bij het vermarkten van octrooien. Het Valorisation Centre is een soort makelaar die verschillende partijen binnen en buiten de universiteit bij elkaar brengt en daarbij bemiddeld. Ze kijken zowel naar de wensen van bedrijven als het belang van wetenschappelijk onderzoek. Meer info: www.valorisationcentre.tudelft.nl.

‘Samenwerken loont altijd’

Samenwerken. Dit woord komt steeds weer terug tijdens het gesprek en het is kenmerkend voor Cent van Vliet (geboren 1949), die op 1 februari stopt als directeur van de NIDV. In de negen jaren die zijn verstreken sinds zijn aantreden op 1 februari 2005, heeft de bescheiden stichting Nederlandse Industriële Inschakeling Defensieopdrachten (NIID) zich onder zijn leiding ontwikkeld tot de toonaangevende Nederlandse Industrie voor Defensie en Veiligheid (NIDV), gerespecteerd strategisch gesprekspartner van de overheid. Zijn geheim? Zoek op waar mensen en bedrijven kunnen samenwerken.

Tekst: Mat Herben

Cent van Vliet studeerde landbouw en politicologie, was onder andere beleidsmedewerker van de CDA-fractie in de Tweede Kamer, woordvoerder van de staatssecretaris van Defensie, diplomaat in Brussel, verantwoordelijk voor DMP projecten en directeur van de Defensie Pijpleiding Organisatie. Die “cumulatie van ervaringen” kwam goed van pas in zijn functie als directeur van de NIDV. “Maar om ook beeld en geluid van onze deelnemers te krijgen heb ik vele bedrijven bezocht, tientallen bedrijfsbezoeken per jaar. Onze bedrijven zijn voor tweederde actief op de civiele markt, dat wordt wel eens vergeten. Zij kennen dus de dynamiek van de vrije wereldmarkt, de militaire markt kent daarentegen belemmeringen die wij willen opheffen. De Defensie- en Veiligheidsgerelateerde Industrie is duidelijk omgeschakeld van passief naar actief, van wachten op compensatieorders naar participatie en van vragen naar aanbieden.”

Drie ontwikkelingen

Volgens Van Vliet heeft de NIDV drie ontwikkelingen doorgemaakt. Van nationaal naar internationaal, meer dan de helft van de omzet is exportgerelateerd; van uitsluitend Defensie naar Defensie en Veiligheid, inclusief civiele diensten; van productie naar meedoen bij behoeftestelling, ontwikkeling en dienstverlening. “We zijn kortom actief in de hele keten van behoeftestelling tot afstoting”, vat hij samen. “Het omslagpunt was het NIDV-symposium in november 2007, toepasselijk ‘veiligheid zonder grenzen’ geheten. Geen grenzen aan de vormen van samenwerking: nationaal, internationaal, militair, civiel, bij projecten, enz. Dankzij de uitstekende samenwerking met Economische Zaken is er nu ook structurele aandacht voor export, o.a. door deelname aan beurzen en handelsmissies.”

“Om te kunnen samenwerken, moet je herkenbaar zijn voor de deelnemende bedrijven, maar ook voor de overheden en de buitenlandse OEM’s. Daarvoor zijn de negen NIDV-platformen heel belangrijk, zoals het marinecluster en luchtvaartcluster. Ook bij landsystemen en veiligheid

zijn grote stappen gezet voor de verdere professionalisering. De Expertgroep Exportvergunningen is heel actief met 15 tot 20 bedrijven en de betrokken ministeries. Dit alles vereiste een grote krachtsinspanning van de medewerkers, want de verdubbeling van de activiteiten en het aantrekken van deskundige militairen b.d. als parttime supportmedewerkers is gerealiseerd zonder reële contributieverhoging. Dat kon alleen dankzij efficiënt werken en automatisering van de dienstverlening”, aldus de scheidende directeur. “Dit alles vanuit onze missie om vraag en aanbod op elkaar af te stemmen. Waar zit de koopkrachtige vraag en wat zijn de capaciteiten en ambities van de bedrijven? In de gouden driehoek ontstaat de beweging niet vanzelf. De gewenste dynamiek ontstaat in contacten tussen mensen met ambities en passie.”

Samenwerken moet

Van Vliet noemt de discussie over ‘kopen van de plank’ versus ‘meedoen’ achterhaald. “Alle nieuwe uitdagingen zijn dominant internationaal van karakter en vereisen per definitie samenwerking tussen overheid en bedrijfsleven. Denk alleen maar aan cyber! We kunnen dus niet zonder samenwerking, ook al om de kennispositie te borgen. Dat geldt zeker ook voor Defensie, dat onder druk van de bezuinigingen het bedrijfsleven nodig heeft als strategische partner voor innovatie en exploitatie. Ook de transatlantische samenwerking blijft belangrijk. Deelname aan projecten is de beste garantie om te kunnen blijven toeleveren aan de OEM’s. Een lange termijnvisie loont. Het NIFARP heeft na twaalf jaren werken het voortbestaan van het luchtvaartcluster voor decennia zeker gesteld. Dat geldt ook voor projecten als de Boxer, Fennek en CV90, die voor veel werk zorgen. Samenwerken in Europa is natuurlijk heel belangrijk, maar dan wel met een ‘coalitie of the willing’, zoals de Nordic landen en de Benelux”, zegt Van Vliet. “Daarnaast is aansluiting bij een of twee grote landen, zoals Duitsland, nodig. Anders loert het gevaar dat grote landen dicteren wat er moet gebeuren. Als dat zou gebeuren op basis van een voortrekkersrol met ambities

Scheidend directeur Cent van Vliet houdt een gepassioneerd pleidooi voor samenwerking op alle niveaus. (foto: Jelle Zijlstra)

en capaciteiten, dan is dat prima. Maar niet op basis van politieke macht uit eigen industriebelang.”

De jaarlijkse NIDV-dag in november is “een vaste waarde” geworden, zoals minister Hennis dat omschreef. Van 800 bezoekers en 30 stands naar nu een uitverkocht Ahoy met ruim 3000 professionele bezoekers en 130 stands. Er zijn ook forse stappen gezet in het veiligheidsdomein, zoals blijkt uit prominente sprekers op het symposium als minister Opstelten en korpschef Gerard Bouman. “In de komende vier jaar krijgt de nationale politie verder gestalte, dat biedt legio mogelijkheden tot samenwerking. Ze worden letterlijk onze buurman. Er blijft veel werk aan de winkel, want Defensie en Veiligheid zijn voortdurend in verandering. Ook wisselt personeel veelvuldig van functie, waardoor we moeten blijven investeren in contacten en netwerken. Gelukkig vindt in de gouden driehoek vroegtijdig overleg en consultatie plaats.

Gaat dan alles naar wens? “Nee, niet altijd wordt goed gebruik gemaakt van capaciteiten en ambities van gere-

nommeerde bedrijven met gerenommeerde producten. Want ook bedrijven met een goede exportportefeuille hebben een thuismarkt nodig, het wekt bevreemding als de eigen krijgsmacht bepaald materieel niet aanschaft. Slim aanbesteden dus en niet dom zijn in Europa. Een gezamenlijke uitdaging. Daarnaast duurt innovatie te lang. Aan de medewerking van de krijgsmacht ligt het niet, want de KL heeft bijvoorbeeld 150 man vrijgemaakt voor ontwikkeling en beproeving. De reden is trage besluitvorming, want bureaucratie en innovatie zijn elkaars tegenpool. Het is immers een race tegen de klok. Tot slot ben ik ook niet tevreden over de vooruitgang bij outsourcing. Het heeft alleen dikke rapporten opgeleverd, goed voor de consultants, maar weinig resultaat voor het bedrijfsleven. Wellicht is het zoeken naar nieuwe vormen van samenwerking vruchtbaarder dan een sourcingsagenda. Daarom heeft de NIDV ook contacten gelegd met de vakbonden. We moeten creatief omgaan met de gedeelde behoefte aan technisch personeel, een nieuwe kijk op reservisten kan daarbij helpen. Onze bedrijven nemen graag ex-militairen in dienst. Mijn source? Samenwerking!”

Verhagen gaat bedrijven steunen

JSF-team floreert in Florida

Op 18 december maakte majoor Laurens Jan Vijge als eerste Nederlandse vlieger een solovlucht met een F-35. De ervaren F-16 vlieger Vijge deed dit na 210 uur theorie en dertien vluchten in de simulator. Nederland beschikt over twee testtoestellen, de F-001 en F-002. De toestellen en de Nederlandse testploeg opereren vanaf de vliegbasis Eglin in Florida. Vijge vloog met de F-001. “Fantastisch! Wat een mooie kist om te vliegen. Het gevoel dat ik nu heb is het best te beschrijven als na een proefrit in een nieuwe auto, en dat je dan weet: dit is ‘m! Ook geweldig is dat we na zoveel inspanning van het hele team, deze mijlpaal hebben bereikt.”

Eglin Air Force Base biedt momenteel onderdak aan het Nederlandse detachement dat wegwijst wordt gemaakt op het toekomstige jachtvliegtuig van de Koninklijke Luchtmacht. De komende periode worden vier Nederlandse F-16 vliegers omgeschoold op het nieuwe toestel. Naast Vijge zijn dat luitenant-kolonel Bert de Smit en de majors Ian Knight en Pascal Smaal.

Ook het technisch personeel volgt momenteel op Eglin de opleiding voor de F-35.

De vliegers beginnen hun opleiding met 2 maanden theorie en veel vliegen in de simulator. Na die periode moeten ze solo in de F-35, want er bestaat geen tweezits versie. Luitenant-kolonel De Smit is niet zenuwachtig voor dat moment. “Nee, we zijn door trainingen op de simulator goed voorbereid”, zegt hij. Inmiddels zijn met de F-35 overigens al 7.500 vluchten gemaakt en 12.000 vliegreuren! Bepaald niet alleen door testvliegers. Er zijn al meer dan 100 Amerikaanse en Britse vliegers opgeleid.

Minister op bezoek

“Ik ben blij dat de beslissing over de aanschaf van de F-35 is gevallen. Geen onzekerheid meer voor de militairen hier en je ziet de opluchting bij hen. Ze kunnen vol aan de slag.” Een tevreden minister Hennis-Plasschaert bracht op 26 november een bezoek aan het Nederlandse detachement. In de hangaar van 58th

Het F-35 detachement op de foto met minister Hennis en CLSK Schnitger. (Foto: Sjoerd Hilckman, MCD)

Fighter Squadron poseerde zij trots met het luchtmacht-personeel bij de F-002, de tweede Nederlandse F-35.

“Dit project heeft mijn warme belangstelling”, zei ze lachend. “Een mooi moment, want we staan hier bij het perfecte toestel en het wordt in de toekomst door de internationale samenwerking alleen maar beter.” En dat is iets wat commandant luchtstrijdkrachten luitenant-generaal Alexander Schnitger alleen maar kan beamen. “Hiermee zijn we als luchtmacht weer toekomstbestendig. Ik word het meest blij van de reacties van het personeel dat wordt opgeleid en ermee mag werken. Deze grijze driewieler is mooi, maar doet niets zonder de juiste mensen. Tegen sceptici zou ik zeggen: kom kijken. Hier staat het vliegtuig dat tot elke missie in staat is en alle andere toestellen doet verbleken”, aldus de CLSK. Volgens

Schnitger is het de kroon op het jubileumjaar van de Koninklijke Luchtmacht: het besluit tot aanschaf en de vlucht met de eerste Nederlandse F-35 Lightning-II. In 2013 vierde de luchtmacht 100 jaar Nederlandse militaire luchtvaart. En precies in dat jaar besloot minister Hennis-Plasschaert dat Nederland definitief de JSF koopt ter vervanging van de F-16. Nederland schaft 37 JSF's aan, waarvoor 4,5 miljard euro is gereserveerd. Wegens onzekerheid over de uiteindelijke kosten van de JSF heeft het departement een reserve van 10 procent ingebouwd. Bij meevallers kan de luchtmacht er mogelijk 40 krijgen.

Benoeming Verhagen

Volgens de NIDV is het besluit een belangrijke stimulans voor de Nederlandse luchtvaartindustrie. De ontwikkelingsfase van de F-35 heeft tot nu toe circa 1600 arbeidsjaren opgeleverd en een omzet van ruim 400 miljoen dollar. De productiefase kan volgens de betrokken Nederlandse bedrijven tussen de 8 en 10 miljard dollar aan omzet en in totaal circa 52.000 arbeidsjaren opleveren. Het onderhoud kan volgens die industrie twee keer zoveel opleveren, zo'n 16 tot 20 miljard dollar. De productie- en instandhouding kunnen meer dan 100.000 arbeidsjaren opleveren.

Begin december kondigde het ministerie van Economische Zaken aan dat oud-minister Maxime Verhagen F-35 orders voor het Nederlandse bedrijfsleven moet binnenhalen. Boegbeeld Verhagen was in het verleden onder meer minister van Buitenlandse Zaken en van Economische Zaken. Hij moet op hoog niveau deuren openen en Nederlandse bedrijven steunen bij het verkrijgen van orders. Verhagen wordt het aanspreekpunt voor bedrijven die ondersteuning willen bij hun contacten met Amerikaanse bedrijven. En hij gaat bedrijvenmissies leiden naar de Verenigde Staten.

Majoor Vijge saluëert voor zijn eerste vlucht.
(Foto: USAF, Samuel King)

Defensie presenteert innovatieprojecten

Defensie heeft tijdens het evenement ‘Innovation in Defence 2013’ in december negentien innovatieprogramma’s gepresenteerd die in 2013 zijn afgerond. Het gaat om programma’s die samen met de kennisinstituten TNO, NLR, MARIN en het NLDA zijn uitgevoerd. De bijeenkomst, dit jaar voor de tweede keer, vond plaats in Den Haag en trok ruim 350 deelnemers van Defensie en meer dan 100 vanuit de industrie.

Bezoekers
bekijken
tentoongesteld
materieel.
Foto: Defensie

“We vieren vandaag innovatie”, treffender kon commandeur Tossings het evenement niet openen. Innovatie is van levensbelang voor Defensie. Innovatie draagt bij aan een effectieve, efficiënte, veilige en flexibele krijgsmacht. Bijzonder was dat dit jaar niet alleen TNO, maar ook de andere kennisinstituten Nationaal Lucht- en Ruimtevaartlaboratorium (NLR), het Maritiem Research Instituut Nederland (MARIN) en de Nederlandse Defensie Academie (NLDA) hun programma’s presenteerden.

Kolonel Ernst Dobbenberg, hoofd van de afdeling Kennis & Innovatie van de Defensiestaf: “We vroegen de onderzoekers en begeleiders om niet alleen te vertellen wat er onderzocht is, maar vooral ook over de impact daarvan voor Defensie. Onderzoek moet tenslotte vroeg of laat ten goede komen aan ons operationele product.”

Gouden driehoek

TNO onderzocht onder meer een concept voor beschermende kleding tegen CBRN-dreiging (chemisch, biologisch, radiologisch en nucleair). Dit moet de draagbaarheid en werkbaarheid vergroten door een lagensysteem dat beter aanpasbaar is aan de klimatologische omstandigheden en de soort dreiging.

MARIN heeft bijvoorbeeld gekeken hoe de romp en aandrijving van landingsvaartuigen aangepast moeten worden om sneller optreden mogelijk te maken. Dit verkleint de kwetsbaarheid van militairen.

Voor het luchtoptreden heeft het NLR onder meer onderzoek gedaan om de detectiemogelijkheden van radars te vergroten. Dit moet leiden tot radarsystemen die zelfs bommen kunnen ontdekken. Dit gebeurde onder meer op basis van informatie van de oefenbombardementen door F-16's op de Vliehors.

Innovatie komt het best tot stand binnen ‘de gouden driehoek’ van samenwerkende overheid, kennisinstituten en industrie. Daarom waren de dag voor het evenement vertegenwoordigers van de Nederlandse Defensie-industrie uitgenodigd om kennis te maken met de innovatieprogramma's. Oud-minister en NIDV-voorzitter Karla Peijs opende deze industriedag.

Veiligheidsregio Zeeland en Defensie sluiten convenant

In aanwezigheid van alle Zeeuwse burgemeesters ondertekenden de Veiligheidsregio Zeeland en Defensie op 19 december te Middelburg een convenant voor verdere samenwerking op het gebied van maritieme incidentenbestrijding en crisisbeheersing in de Zeeuwse Delta. Defensie stelt binnen dit convenant faciliteiten van Marinekazerne Vlissingen beschikbaar in geval van grote calamiteiten.

Om te beginnen bevindt een groot aantal maritieme risicogebieden binnen de Zeeuwse Delta zich in de nabijheid van Marinekazerne Vlissingen. Deze Defensielocatie beschikt daarbij over de juiste faciliteiten om bij te dragen aan maritieme incidentenbestrijding en crisisbeheersing binnen de Zeeuwse Delta, volgens het Incidentenbestrijdingsplan Noordzee. Het convenant bevat vooral ook afspraken ten aanzien van beschikbaarheid van kazernefaciliteiten voor ondersteuning van

hulpverleningsdiensten. Te denken valt aan aanlandingslocaties voor vaartuigen en helikopters, uitvalsbases voor brandweerteams en andere hulpdiensten en een locatie voor eerstelijnsopvang en de inrichting van een noodhospitaal of -mortuarium. Veiligheidsregio Zeeland draagt bij aan de verstevigde samenwerking met het organiseren van jaarlijkse oefeningen, waarvoor de regio een oefen- en opleidingsprogramma verzorgt voor personeel van Marinekazerne Vlissingen.

Ron Nulkes wordt directeur NIDV

Ron Nulkes (1957) is per 1 februari 2014 benoemd tot directeur van de stichting Nederlandse Industrie voor Defensie en Veiligheid (NIDV). Hij volgt Cent van Vliet op die met pensioen gaat.

“De Nederlandse defensie- en veiligheidssector is essentieel voor onze veiligheid en kennis economie. Als directeur NIDV wil ik mij er vooral sterk voor maken dat de Nederlandse en andere overheidsorganisaties bij hun opdrachten de NIDV-deelnemers optimaal inschakelen. Dat wil ik zo veel mogelijk doen vanuit een gemeenschappelijk belang. Overheidsorganisaties hebben er belang bij op het juiste moment over de juiste mensen en middelen te kunnen beschikken, tegen redelijke kosten, en dat ook op de lange termijn. De NIDV heeft er belang bij dat haar deelnemers daarbij worden ingeschakeld. Daarbij heb ik het vaste voornemen te stimuleren dat de ruimte die de wet- en regelgeving biedt, ten volle wordt benut. Het is mijn ambitie om daaraan samen met de medewerkers, het bestuur en de deelnemers van de NIDV zo goed mogelijk invulling te geven, ook door actief in te spelen op ontwikkelingen in de sector. Daarbij wil ik samenwerking zoeken met de politiek, ambtenaren en vertegenwoordigers van de industrie, binnen en waar nodig buiten Nederland. De NIDV-deelnemers, ook die van de kleinere bedrijven, mogen mij daarop aanspreken”, zegt Nulkes.

Kolonel Nulkes was tot november 2013 hoofd van de afdeling Verwerving Projecten van de Defensie Materieel Organisatie. In die ‘paarse’ functie was hij verantwoordelijk voor de inkoopactiviteiten van complexe Defensieprojecten. Projecten zoals de Boxer, CV90, Patrouilleschepen, de F-35 en Chinook, alsmede verschillende outsourcingprojecten, behoorden tot zijn portfolio.

Nulkes groeide op in Noordwijkerhout. Hij begon zijn militaire loopbaan in 1975 bij de Koninklijke Marechaussee. Na voltooiing van zijn rechtenstudie aan de Universiteit Leiden, zette hij zijn loopbaan voort bij de Koninklijke Luchtmacht. Ron Nulkes was van 1990 tot 2010 lid van de Noordwijkerhoutse gemeenteraad voor de VVD, vanaf 1993 als fractievoorzitter. Hij was lid van de Defensiecommissie van de VVD van 2002 tot 2013. Hij is getrouwd met Lies. Zij hebben drie dochters en twee kleinkinderen.

Jill Wilkinson kwartiermaker

Minister Ivo Opstelten van Veiligheid en Justitie heeft mevrouw J.M. (Jill) Wilkinson per 1 januari 2014 aangesteld als kwartiermaker van de landelijke meldkamerorganisatie. Zij zal de komende jaren zorgdragen voor de transitie van 22 meldkamers naar één landelijke meldkamerorganisatie met tien locaties. Zij wordt daarbij mede verantwoordelijk het beheer van de huidige

Ron Nulkes,
directeur NIDV
per 1 februari
2014. (Foto: MH)

meldkamers. Jill Wilkinson (1963) werkte als consultant bij Capgemini. Ze heeft ervaring in complexe veranderingstrajecten in het veiligheidsdomein.

Benoemingen bij Defensie

Commodore Emile van Duren (53) wordt per 24 maart 2014 plaatsvervangend Commandant Luchtstrijdkrachten in de rang van generaal-majoor. Hij volgt generaal-majoor Ton Tieland op die met functioneel leeftijdsontslag gaat. Van Duren was o.a. projectleider JSF, directeur van het LCW en is nu Souschef Wapensystemen van de Directie Materieel/Logistiek van DMO.

Kapitein-ter-zee Rob Kramer (51) wordt per 13 maart 2014 Commander Netherlands Maritime Force (COMNLMARFOR) en bevordert tot commandeur. Hij volgt commandeur Peter Lenselink op die de taak van projectmanager bij het Commando Zeestrijdkrachten op zich neemt.

Kolonel Jack van Maaswaal werd op 2 januari 2014 plaatsvervangend commandant Division Schnelle Kräfte (DSK) en bevordert tot brigadegeneraal. Het is de bedoeling om, vanwege een intensievere samenwerking tussen de Duitse en Nederlandse krijgsmacht, 11 Luchtmobiele Brigade te integreren in de DSK.

Generaal-majoor J.A. (Hans) van der Louw (55) is per 1 januari benoemd tot Chef van het Militaire Huis, tevens adjudant-generaal van Zijne Majesteit de Koning. Van der Louw was sinds 2010 commandant 43 Gemechaniseerde Brigade in Havelte en volgt generaal-majoor Henk Morsink op, die met FLO is.

Amarok volgt MB op

De Volkswagen Amarok en zijn voorganger de Mercedes Benz-terreinwagen. Foto: Ron van der Slik.

De Volkswagen Amarok DC 103kW gaat een groot deel van de huidige terreinwagens binnen de krijgsmacht vervangen. De huidige Mercedes Benz en Landrover-terreinvoertuigen maken in de loop van 2014 en 2015 plaats voor 1.667 nieuwe pickups. De Defensie Materieel Organisatie sloot hiervoor op 5 december een contract met de Nederlandse firma Pon.

Met de keuze voor deze Volkswagen brengt de krijgsmacht het brede scala aan voertuigen voor vredesbedrijfsvoering terug naar 1 basistype pickup. Momenteel gebruiken de militairen van de Koninklijke Landmacht, de Koninklijke Luchtmacht en de Koninklijke Marechaussee voor regulier vervoer, oefeningen of nationale operaties doorgaans Mercedes Benz terreinwagens. Het Korps Mariniers ruilt haar Landrover Defenders ook in voor Amaroks.

Met de keuze voor de Amarok bespaart de krijgsmacht allereerst op de aanschaffkosten. Het is feitelijk een civiel voertuig, dat in grotere aantallen wordt geproduceerd dan militaire wagens. De militaire aanpassingen bestaan uit de toevoeging van onder meer een militaire radio, wapenklemmen en sjorogen voor lucht- of zeetransport.

Defensie bespaart met de Amarok ook op het onderhoud. Dat besteedt Defensie voortaan uit aan dealers van Pon, zowel binnen als buiten Nederland. De krijgsmachtdelen hoeven hiervoor geen eigen monteurs meer op te leiden. Het uitgebreide dealernetwerk van Pon garandeert namelijk snelle hulp bij pech in de veelgebruikte oefengebieden in onder meer Duitsland, Noorwegen en Spanje.

Reservisten en bedrijfsleven

Meer dan 600 reservisten en beroepsmilitairen van verschillende krijgsmachtdelen waren op 2 december bijeen in Hilversum om te praten over het reservistenbeleid van de toekomst. Op het symposium deelden vooraanstaande sprekers uit het bedrijfsleven en de vakbonden hun visie op het toekomstige reservistenbeleid. “Het bedrijfsleven steunt Defensie en werkt mee aan het succes van het reservistenbeleid”, zei Bernard Wientjes, voorzitter werkgeversvereniging VNO-NCW. “Het is in het belang van zowel reservisten als het bedrijfsleven dat er een langetermijnvisie komt.”

Tijdens het symposium nam Hennis het rapport ‘Defensie uitgelicht’ in ontvangst, dat tot stand kwam in opdracht van het Platform Zelfstandig Ondernemen. Het onderzoeksrapport toont aan dat ruim 258.000 zelfstandig ondernemers graag betaalde werkzaamheden

wil verrichten voor Defensie, zowel binnen Nederland als internationaal. De voornaamste drijfveer (83%) voor hen is de wens om een actieve rol te spelen in de maatschappij. Ook de mogelijkheid om binnen Defensie opleidingen te volgen en nieuwe kennis op te doen, is een overweging (40%).

Om het draagvlak voor het nieuwe reservistenbeleid zo groot mogelijk te maken, koos Hennis voor een open dialoog met alle betrokken partijen. “Uw ideeën en kritiek zijn voor mij van grote waarde om te kunnen zien waar de kansen en mogelijkheden liggen”, zei ze. Daarom organiseerde Defensie de afgelopen maanden 13 discussiebijeenkomsten. Hier is door honderden reservisten, beroepsmilitairen, werkgevers en zelfstandigen nagedacht over de invulling van het nieuwe beleid. De uitkomsten van het symposium gebruikt Hennis bij het opstellen van de nieuwe nota over het reservistenbeleid, die ze in het voorjaar van 2014 aan de Tweede Kamer aanbiedt.

Een nieuwe levensfase

De negen jaar bij de NIDV zijn voorbij gevlogen. Toen ik op 1 februari 2005 aantrad, hadden mijn echtgenote Metha en ik twee maanden daarvoor een grote reis naar Zuid-Afrika gemaakt en onze dochter bezocht die in Stellenbosch studeerde. Een ideale gelegenheid het oude achter je te laten en creatieve energie op te doen voor de nieuwe levensfase.

Na zes jaar Tweede Kamer, vijftien jaar Defensie en vijf jaar Buitenlandse Zaken wilde ik van de nieuwe baan iets moois te maken. Een goed team creëren waarin iedereen zo zelfstandig mogelijk zou kunnen werken en op zoek naar nieuwe markten. Samen met bestuursvoorzitter op het pad van verandering. Van nationaal naar internationaal, van Defensie naar Defensie en Veiligheid, naast ontwikkeling en aankoop ook onderhoud, afstoting en diensten. Dat ging niet vanzelf. Het eerste jaar viel bijna de helft van het frontoffice uit door ziekte. Dat noodzaakte tot het versneld uitvoeren van een plan dat tot dan alleen in mijn hoofd bekend was. Support medewerkers werden aangetrokken. In verschillende sessies konden we een professionaliseringsslag maken.

Komende van een bedrijf met 100 medewerkers was de omvang van het toenmalige NIID bureau – zeven vaste medewerkers – even wennen. Maar waar dan ook is investeren in mensen en contacten belangrijk. Een belangenbehartiger is net een koorddanser. Je moet exact weten waar je bent, waar je naar toe wilt en welke kennis en ervaring je in huis moet hebben om aan de overkant te komen. Contacten van majoor tot minister en nooit ruzie met beveiliging of secretaresses. Bovendien is investeren in mensen ook gewoon leuk.

De eerste inzet was om beeld en geluid te krijgen bij de bedrijven waarvoor de belangen worden behartigd. Op

bedrijfsbezoek dus. Het eerste jaar en het laatste jaar waren dat er rond de 40. Met mensen spreken, door hallen lopen, concrete ontwikkelingen zien. De dialoog op de werkvloer levert veel op. Daar kan geen rapport aan tippen. Wat een creativiteit! Er zijn veel briljantjes in de sector

Bij de behartiging van belangen zijn goede contacten met Kamerleden van groot belang. Vele gesprekken en notities en

na elke verkiezing nieuwe kennismakingsrondes. Daarbij kon ik bouwen op mijn ervaring als fractiemedewerker en woordvoerder van de staatssecretaris van Defensie. Uiteindelijk is het doel heel simpel. Bedrijven leven van opdrachten. Die moeten er dus met een zekere regelmaat komen en de klanten moeten tevreden zijn.

Goede herinneringen bewaar ik aan de samenwerking met bestuur en medewerkers. Zakelijk en open. Vertellen wat je wilt en de tijd nemen om na te denken. Goed in je hoofd houden de wijsheid: “fastening up by slowing down”. Je tijd indelen was een uitdaging. Grote projecten springen in het oog, maar veel tijd zit ook in het onderkennen en bewerken van nieuwe markten. Dat geldt ook voor contacten. Een nieuwe directeur of commandant? Meteen een afspraak en uitleggen waar het Nederlandse bedrijfsleven voor staat.

Ik ben positief over de vele projecten die zijn afgerond of goed op stapel staan. Het marine- en luchtvaartcluster zijn daarin zeer actief geweest. Bij de aankoop van de F-35 heb ik de uren niet geteld, maar het zijn er veel. Voorts zijn grote stappen met de landmacht gezet om de samenwerking te intensiveren. Daarnaast hebben nieuwe innovatie-instrumenten hun waarde bewezen en is de Gouden Driehoek nieuw leven ingeblazen. Dat heeft veel energie gekost, maar nog meer opgeleverd.

De grootste uitdaging was het tegen de stroom van de bezuinigingen en reorganisaties op te roeien. Alweer... Zelfs positieve mensen verloren de moed, of werden tegen hun natuur in cynisch. De blikken bij Defensie waren naar binnen gericht. Eerst overleven en dan weer praten. Daarom is het effect van het Herfstakkoord om € 115 miljoen minder te bezuinigen ook psychologisch van grote waarde. Nu weer uitbouwen.

Het is een uitdaging geweest toegang te krijgen tot het civiele veiligheidsdomein. Daar is de laatste jaren grote vooruitgang geboekt, die duidelijk zichtbaar was in Ahoy. Er liggen nog uitdagingen voor ons. Het oppakken daarvan vertrouw ik toe aan mijn opvolger Ron Nulkes. Ik wens hem en de medewerkers daarbij veel succes en wijsheid toe.

Ik bedank u allen voor de goede contacten en samenwerking. Een nieuwe uitdaging voor mijzelf is nog niet gedefinieerd, maar veiligheid blijft lokken. In ieder geval blijf ik tot mei 2015 lid van de Board van de Europese koepelorganisatie ASD. Nu eerst weer inspiratie opdoen in Zuid-Afrika. Ik ga met een goed gevoel weer een nieuwe levensfase tegemoet.

Cent van Vliet
Directeur NIDV

Een gratis abonnement op dit magazine

U bent werkzaam bij de overheid en actief betrokken bij materieelverwerving, beleidsvoorbereiding en/of communicatie? Dan kunt u gratis een persoonlijk exemplaar van dit magazine ontvangen. Dat geldt

uiteraard ook voor werknemers van bedrijven die bij de NIDV zijn aangesloten. Ga naar onze website www.nidv.eu en vul daar online het aanvraagformulier in.

Colofon

Stichting Nederlandse Industrie voor Defensie en Veiligheid (NIDV)

Prinsessegracht 19
2514 AP Den Haag
Telefoon : (070) 364 48 07
Fax : (070) 365 69 33
E-mail : info@nidv.eu
Internet : www.nidv.eu

Het nieuwsmagazine verschijnt 4 keer per jaar

Eindredactie

Mat Herben

Abonnementen

Deelnemers en medewerkers bij de overheid ontvangen dit blad gratis

Advertentieverkoop

Stichting NIDV
Mevrouw S. Sahadew Lall
Telefoon : (070) 364 48 07
Vormgeving en druk
Media Krachtcentrale

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave, mag worden vervaelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enig andere manier, zonder voorafgaand schriftelijke toestemming van de uitgever.

F-35 feiten

Nieuws, achtergronden en feiten over het JSF-programma. Raadpleeg de website www.F35.nl van het NIFARP

Beurzen 2014

Een overzicht van de belangrijkste defensie- en veiligheidsbeurzen. Op 20 november ontmoeten wij u natuurlijk in Ahoy. Voor informatie en keuzehulp: Jan van Grinsven via jan.van.grinsven@gielissen.nl en Marc Soeteman via ms@nidv.eu

- DIMDEX, Qatar 25 – 27 maart
- DSA, Kuala Lumpur, 14 -17 april
- Eurosatory Land, Parijs, 16-20 juni
- Luchtmachtdagen, Gilze-Rijen, 20-21 juni
- Farnborough airshow, GB, 14-20 juli
- Euronaval Parijs, 27-31 oktober
- NIDV-dag Ahoy, Rotterdam, 21 november

NIDV Kernteam

Drs. C. van Vliet, Directeur – **A. Schild**, Manager Business Development Luchtmacht, secretaris NIFARP – **Drs. M. Soeteman**, Manager Business Development Marine
Mr. R.H. van Dort, Voorzitter C2TP-platform, Manager Business Development ICT, Marechaussee en Landmacht – **mevr. drs. P. Arts**, Innovatiemedewerker – **G. Brayé**, Datamanager – **Mevr. S. Sahadew Lall**, Officemanager – **Mevr. L.G.D. Mayer**, Secretaresse – **Mevr. N.M. Rosbergen**, secretaresse.

NIDV Supportteam

ir. A. Mom, Adviseur Internationale Samenwerking – **KTZ b.d. Marcel Hendriks Vettehen**, Adviseur Marine en Energie – **Kol b.d. ir. J.L. Velmans**, Adviseur Landmacht – **Kol b.d. J. Zijlstra**, Adviseur Luchtmacht en DMP Projecten – **M. Herben**, adviseur Public Affairs – **G. van Loon**, adviseur Export – **J. Jansen**, adviseur NAVO – **D. Visser**, adviseur Veiligheid.

Algemeen Bestuur Stichting NIDV

Mw. drs. K.M.H. Peijs, voorzitter – **J.H.N. van Ameijden**, Damen Schelde Naval Shipbuilding – **Ir. G.J. Edelij**, Thales Nederland – **Ir. H. Büthker**, Fokker Aerostructures – **R.P.J. de Mos**, CGI Nederland – **VADM b.d. J.W. Kelder**, TNO Raad van Bestuur – **D. Mackintosh**, Bayards Aluminium Constructies – **M.R. Brinkman**, Airborne Composites – **W. Tijsterman**, Contour Advanced Systems – **C. Haarmeijer**, Re-lion – **S. Miegies**, CityGis

Ahoy Rotterdam - 20 november 2014 NIDV Symposium & Tentoonstelling

Nederlandse Industrie voor Defensie & Veiligheid

Voor de commandant die z'n manschappen weer veilig mee naar huis wil nemen

Communicatie is vaker van levensbelang dan u denkt. Daarom ontwerpt, installeert en beheert KPN Critical Communications vitale communicatiesystemen. Dat zijn communicatiesystemen die bijdragen aan een veiliger samenleving. Die levensreddend kunnen zijn. En die de gebruikers in staat stellen hun werk te doen. Onder alle omstandigheden! kpn.com/criticalcommunications

KPN Critical Communications

